

Drůbežnictví

od

JOSEFA DUMKA,

ředitele.

*„Vzdělávejme lid svůj,
neb osvěta spasi nás!“*

I. díl:

KUŘÍ CHOV.

S MNOHÝMI VYOBRAZENÍMI.

V PRAZE.

Nákladem Aloise Hynka, knihkuppee.

Velectěné paní

paní

MARII RIEGROVÉ

na důkaz

zvláštní účty

připisuje

SPISOVATEL.

PROSLOV.

*„Kdo mála si nevšímá —
mnoha není hoden!“*

Jak otčímsky hledí se drůbeže u nás! Trpíme ji pouze a nechováme tak, jak by toho zasluhovala.

Drůbežnictví leží u nás v mnohém odvětví ladem, hospodář málo o ně dbá, ponecháváje starost o ně hospodyně, která — neznajíc oceniti důležitost chovu tohoto a nemajíc příležitosti pro své budoucí povolání náležitě se vzdělati — ponechává drůbež náhodě a čeledi — mnohdy nespolehlivé.

To jsou příčiny, že drůbežnictví výnosné u nás v zapomenutí přichází, že plemena drůbeže zakrňují a plemenářství se nedaří. Málo se dbá o to, by jen od nejúrodnějších kvočen vejce k vysezení se brala, rozumně se jich hledělo, a kuřátka tak se ošetřovala, by nejen rychlého, ale i hojného užitku nám poskytovala.

Hospodář považuje drůbežnictví za malicherné, ač ono nám výtečného a chutného, jakož i rychle se vypěstujícího masa poskytuje; drůbež dává hojně sytých vajec a cenného peří; všeho z drůbeže možno využítkovati a k dosažení příjmův upotřebiti.

Drůbež spokojí se s nepatrnými odpadky potravinými, které mnohdy pro jiné druhy domácího zvířectva ani se nehodí, a ona přece co nejlépe je stráví.

I ošetřování drůbeže není obtížné, jen musíme sami lásku a znalost věci míti — pak každé počínání se nám zdaří.

Jako při všelikém zvířectvu, tak i u drůbeže musí se dbáti o to, by se jen takové druhy a plemena na našem statku držely, které dle místních a ponebních poměrů nejjistěji a nejlépe dařiti se mohou, neb jen tehdy, kdy přirozené podmínky a požadavky toho neb onoho druhu drůbeže se vyplní, můžeme hojného a kýženého úspěchu dosíci — jinak ale ne!

Dbejme o to, by jen osvědčená, úrodná a poskytovanou pící co nejvíce a nejrychleji vyžítkující plemena na statecích držena byla; hleďme míti pro trh nejtravnější kuřata, neb ta nejvíce platí; též tak i vejce velká a těžká; hleďme i vykrmování drůbeže rozumně a rychle provésti a uvidíme, jak úžasných pramenův příjmův bez velkého vydání a namáhání drůbežnictví nám poskytne.

Mimo to hleďme v drůbežnictví i poptávce naší krajiny vyhovovati, neb ze záliby pro ten neb onen druh, pro tu neb onu barvu mnohý milovník více za výplodky takové zaplatí, nežli by byl učinil při družích požadavkům a zálibě jeho nevyhovujících.

Cizina z drůbežnictví valných užitků těží, a věru bylo by smutné, kdybychom my stále za jinými pokulhávati měli, jako by u nás dosti intelligence a lásky pro odvětví toto hospodářské nebylo.

Co jiní dokázali, i my dovedeme, jen když přiučíme se požadavkům a přirozeným potřebám toho neb onoho druhu drůbeže, z čehož jen prospěch a užitek míti budeme.

K povzbuzení lásky k pěstování drůbežnictví napomáhají nejen dobré spisy, ale i výstavy a před-

nášky odvětví těchto, taktéž i spolčování všech stejně smýšlejících a pro zvelebení a povznešení drůbežnictví zaujatých přátel. Vítáme z uvedených příčin svěží a zdatně si počínající „spolek pro zvelebení drůbežnictví v království českém“ v Praze založený, který bude moci vydatně k povznešení a většímu výnosu docílení drůbežnictví hojně napomáhati.

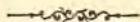
Tomuto prvnímu bojovníku za dobrou věc a ladem u nás ležící drůbežnictví přeji mnoho zdaru, neb spolek tento má zájmy drůbežnické podporovati a mezi lidem naším lásku k drůbežnictví povzbuzovati.

Obšírný spis svůj o drůbežnictví rozdělil jsem ve tři díly:

I. *Kůří chov.*

II. *Chov hus a kachen.*

III. *Chov holubů, krůt, perliček, pávů, labutí atd.*

Drůbežnictví a hospodářství.

Rozumně zavedeným, lacině pěstovaným drůbežnictvím možno hojně příjmův pro hospodářství získati, nejen odprodávanou drůbeží, ale i vejci a peřím.

Francie dovede z drůbežnictví hojně těžiti; vyvážit ročně jen do Anglie více jak 58 milionů vajec. Počítejme, co tu příjmů a peněz do Francie jen za vejce se dostane, jakož i mnoho-li drůbeže třeba míti a držeti, by tolik vajec se nahromadilo a sneslo?

Počítá-li se, že slepice ročně 120 vajec snese, musí býti na 500.000 slepic hlídáno, a drží-li se na statku jen po 12 slepicích, zaměstknává se drůbežnictvím přes 40.000 rodin, které i z odvětví tohoto hojných příjmův získávají.

Vejce prodávají se ve velkém a malém; ve velkém prodávají se obchodníkům, kteří o další rozprodej se starají.

V malém, takřka po kusech, skupovávají překupníci vejce od hospodyň po vsích, prodávajice je větším obchodníkům.

Počítejme nyní, co vajec v zemi se spotřebuje, když v průměru na osobu více jak 120 vajec přichází, an nejen vejce samy se jedí, ale i jídla vaječná z nich se upravují.

I u nás v krajinách pošumavských aspoň částečně obchod vaječný zkvétá a do roka hojných příjmů hospodáři připravuje.

Ranná drůbež nejlépe se vyplácí a nejvýhodněji bývá placena, kdežto pozdější kuřata již laciná jsou.

Drůbežnictví činí hospodářství výnosnějším, a proto všimejme si ho a dbejme o povznesení jeho.

Drůbežník.

Má-li z chovu drůbeže býti užitek, musíme míti vhodné prostranství, kde by dle svých přirozených požadavků drůbež chovati a držeti se mohla; kde toto schází, tam nelze na vznik a rozkvět drůbežnictví ani počítati.

Drůbežník musí býti prostranný, by každý druh odděleně sám pro sebe volně pohybovati se mohl, aniž by nějaké smíšení mezi plemeny a odrůdami samovolně prováděti se mohlo.

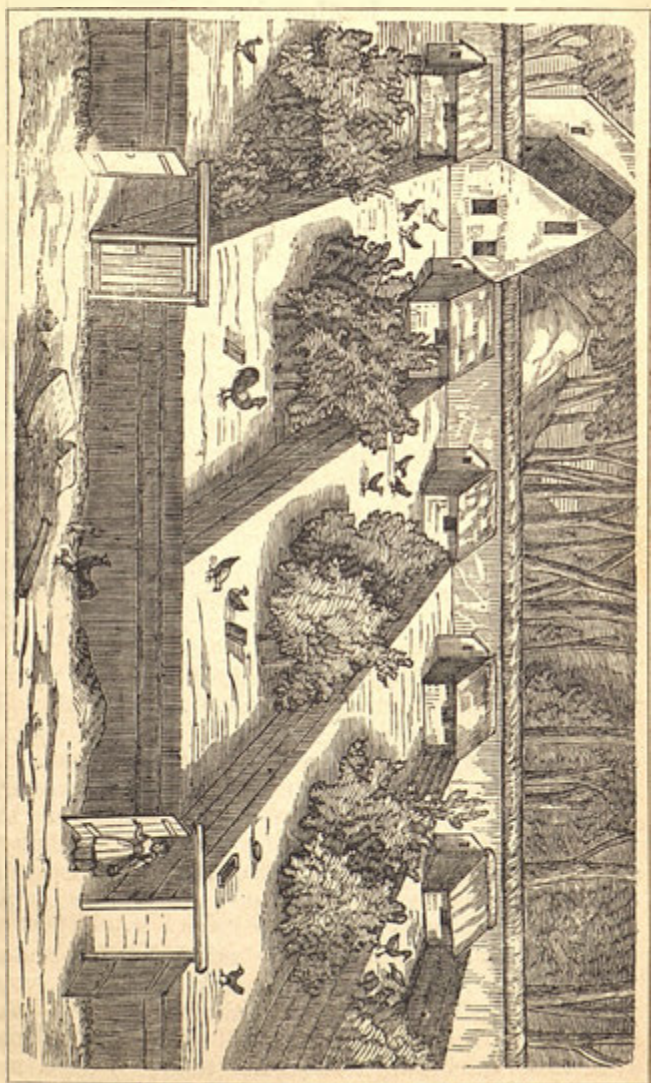
Dvůr hospodářský poskytuje vhodného místa drůbeži, kde nejen v přiměřeně zřízených odděleních volně pohybovati se, ale kde i důstatek potravy a vhodné vody snadno dostávajíti může.

Drůbež libuje sobě nejen ve volnosti, ale i v rozmanitosti pokrmu: zrní, červíci atd. musí se střídati; v odděleních drůbežníku ráda má drůbež hrubý písek a snadný přístup k staré maltě neb látkám vápenitým, kterých k přípravě skořápek vajec potřebuje.

Vybíhání drůbeže ze dvora do polí a na cizí pozemky připravuje hospodáři nejen škodu, ale i u souseda mrzutost, a proto i v hlídání drůbeže pořádek býti musí.

Dle místností pro drůbežník určených a vhodně zařízených možno druhy a plemena drůbeže voliti, neb jeden druh a plemeno libuje sobě na výsluní, druhý v stínu, třetí při vodě a na vodě atd.; tak ku př. kúry (slepice) španělské a dorkinské daří se jedině na výsluní, v chráněném a suchém drůbežníku, kde hodně volně probíhati mohou; kočinky a slepice brahmaputry nejsou tak choulostivý, jsou velmi otužilé a s každou místností se spokojí, kde by jiné druhy ani neobstály.

Kočinky uskromní se i v místě, kdežto brahma rády pažení (ploty svých ohrádek) přelétají; volný pohyb miluje anglická a malajská slepice, která všem svízelm a nepřítelům statečně odolává a mláďata svá výborně chrániti dovede; takové jsou i naše obyčejné české domácí slepice. Polky chtějí míti drů-

Drůbežník.

bežník suchý na výsluní; hamburské slepice jsou otužilé, ale svobody nevyhnutelně potřebují.

Krůty vedou se všude tam, kde sucho a slunečno; kde méně výnosných pastev a hojnost vody, tam možno s prospěchem husy a kachny držeti.

Velmi výhodno jest, když drůbež i na trávník a do zahrad jako na rejdiště vyjítí si může a potřebnou dobrou vodu zde najde.

V každém oddělení drůbežníku držíme kohouta s dvanácti slepicemi; mladé a nové kohouty samy o sobě držíme, a teprve když slepice pelichají, k těmto jich přidáváme.

Starý kohout málo si tohoto přírůstku všímá, co zatím tento náklonnost slepic získati si může, čímž nové roztrídění v tlupy se stává.

Náhle do stáda vetřelý se kohout musí se potýkati se starým a buď zvítězí aneb podléhá.

Má-li drůbežnictví se dařiti a užítky poskytovat, třeba dbáti o to, by drůbež hojně levnou a přiměřenou píci krmena byla, jinak je jen na závalu a škodu výnosu statku.

Kůrník.

Má-li drůbež prospívati a užítky poskytovat, musí míti vhodný a přiměřený kůrník, neb jen v čisté, zdravé místnosti možno z drůbeže užitek očekávati.

Kde se toho nedbá, tam snadno nemoci se dostaví, a mnohý kus za své vezme.

Kůrník musí býti tak založen, aby co možná nejvíce před větry chráněn byl; zdravý vzduch nechť volně do něho vniká, jakož i nechť celá místnost důkladně provětrává se může.

Kůrník musí býti úplně suchý a tak postavený, by vyhovoval všelikým požadavkům našim i drůbeže samé.

V kůrníku drůbež přenocovává a vejce snáší, proto nemá býti ani příliš velký ani malý, ale přiměřený ku množství drůbeže, která v něm zdržovati se má.

Kohout s pěti většími slepicemi potřebují 0,5 až

0.₆ □ metr. (5 až 6 □') prostory, kdežto menší druhy se 0.₄ □ metru (4 □') místa se spokojí, neb velká prostory — hlavně v zimě — studenou bývá a snadno choroby drůbeže způsobuje.

V kurníku musí se dokonale větrati, ale tak, by žádný průvan nepovstal, ale přece vždy zdravý a čistý vzduch ostal.

K provětrávání kurníků hodí se nejlépe parníky stranou proti sobě — blíže stropu upravené.

V malém, když jen několik slepic se drží, možno v komoře nějaké kurník upravit; jen nikdy neusazujeme a nevpuštějme drůbež do stáji, kde píce a žlaby zaneřádí a mnohé pírkó vytrousí, které dostavši se do žaludku dobytčete, mnohou chorobu způsobuje.

Nejlevnější a nejteplejší kurník upravuje se v některém přiměřeném koutě dvora neb drůbežníku asi 1.₃ až 1.₉ metru (5' až 9') vysoký; střecha kurníku prodlouží se až na zem, by povstale prostory snáze k volnému proběhnutí drůbeže užiti se mohlo, ku kterému účelu se i zamřizuje.

Stavení nechť chráněno a co možná levně, bez velkých nákladů upraveno jest, ale tak, by bylo trvalé a dovedlo i zhoubným vlivům časovým vzdorovati.

Nejpříznivější poloha kurníku je na výsluní. Velmi výhodno jest, možno-li stánek tento drůbežní přistavěti buď ku stáji aneb k jinému teplému stavení, čímž snášení vajec i v zimě při slepicích vydatně se podporuje.

V chladnější poloze výhodno, by stěny dvojaté byly, aby potřebná teplota, drůbeži na nejvýše potřebná, co nejvhodněji se udržovala.

Teplota kurníku nesmí větší býti jak 15—20°, jinak by spíše škodila, nežli ku prospěchu byla.

Podlaha kurníku nechť je neprosáklá, nejlépe když je cementovaná neb silně vyvápňená, na kterou pak písek neb prst vhodně posypati se může, aby tím spíše čistota se udržovala.

Bidélka buďte tak upravena, aby kus kusu nepřekážel, a ocasy jejich ničím poškozeny nebyly, jakož i aby každý kus tloušťku jejich drápky svými

dobře obemknouti dovedl; vzdálenost a výše bidel řídí se dle druhů drůbežních.

Kočinky a dorkinky chtějí míti bidélka nízko a asi 5—6 palců silná; jiná plemena raději výše sedají, jen nesmí bidélko příliš vysoko a snad i příliš úzké a tenké býti, neb v malém kurníku nesnadno slepice s výše dolů se dostává, čímž pak snadno se poškodí.

Hnízda upravují se na zemi, ale tak, by žádný neřád a smet do nich se nedostaly, ale by v pokoji a největší čistotě udržeti se mohla.

Hnízda (kukaně) jsou proutěná neb slaměná, spodem pak vně slamou se vystelou.

Kůlna ku kurníku přidělaná musí též tak jako kurník sám v největší čistotě udržována býti, ku kterému účelu vždy nejdéle ve čtrnácti dnech podlaha se překope a v roku aspoň jednou přemění za jinou, kdežto stará do kompostů aneb k bezprostřednímu vyhnojení zahrad se hodí.

Kurník musí nejméně dvakráte téhodně úplně se vyčistiti; nejlépe, stává-li se to denně, aby vzduch v něm se nekazil, ale co nejlepší čistota udržeti se mohla.

Nejen podlaha a stěny, ale i bidélka a hnízda musí býti často čistěna, by žádný neřád tak snadno se nezahnízdil.

Oddělení drůbeže v kůlně možno pomocí vhodných drátěných mřížek docíliti, kdežto v kurníku pomocí prken se to stává.

By drůbež volně pohybovati se mohla, třeba pro kus prostřední velikosti asi 1 □ metr (10 □') prostory, kdežto při větších plemenech prostora se zvětšiti musí.

Kůlna neb rejdiště drůbežní buď tak ohraničeno, by drůbež vylétati a odlétati nemohla, jakož i denně čistěno a co možná často pískem posypáváno, by drůbež v něm nejen záliby našla, ale by jí to i k duhu šlo a hojně prospělo.

Velmi výhodno jest, možno-li drůbeži blízko kurníku a rejdiště i vhodný trávník uštedřiti, na kterém nejen probíhati, ale i občerstviti by se mohla.

Kohout a čtyři slepice velkého plemena potřebují

aspoň 2.₂ až 2.₆ □ metru prostory trávníku, má-li jim býti poslouženo.

Spodek, na kterém kurník vystaven býti má, jakož i místo pro rejdiště a trávník buďte úplně suché, neb jen v suché a zdravé místnosti odchovávání drůbeže se daří, jinak ale tato zakrsává a žádných úspěchů nepřináší.

Ve vlhku a studenu mladá kuřátka chřadnou, křeč dostávají a zanikají.

Kde nelze místo jinak nežli na vlhké půdě k stavění kurníku voliti, tam hleďme cihlami, podezdívkou a výše položenou podlahou, cementem, pískem atd. škodlivý vliv tento vyrovnati a zkaziti, aby aspoň částečně snesitelnějším se kurník stal.

Při čistotě neobjeví se tak snadno na drůbeži žádné neřesti, kdyby ale přes vši opatrnost se okázaly, třeba je hned vykliditi a vyčistiti, nežli z nich drůbež škodu vezme.

Stěny, strop i kamenné a dřevěné podlahy ročně aspoň jednou dobrým, ostrým vápnem se vybilte, a objevil-li se neřád nějaký v skulinách, tu je vystříkejme kyselinou karbolovou, která hmyz drůbežní úplně zničí.

K vysezování vajec, líhnutí a odchování mláďat třeba v kurníku tichého útulku, kde by bez vyrušení v úkrytu slepice na vejcích seděti mohla. Matka i mláďata buďte dány v prostranné oddělení, nejlépe z proutí upravené, v které by dle své chuti vběhnouti, jakož i z něho vyběhnouti mohla, a tak před svými nepřátely snadného útulku našla.

Čím prostrannější trávník možno rodině takové poskytnouti, tím výhodnější a zdárnější je chov drůbežní.

V kurníku musí býti i prostory dosti, kam by výrazní, nadbyteční kusy až do svého užití dávati se mohly.

Výhodno jest, by každé oddělení kurníku i svá dvířka mělo, která se na zimu tak slamou atd. upraví, by žádný mráz dovnitř vnikati nemohl, ale i v syčravém a studeném počasí stejná příznivá teplota

se zde udržovala, neb jen za těchto podmínek možno radosti a úspěchů při drůbežnictví se dočkati, jinak ale nikoliv.

Převozný kurník.

Převozný kurník upravuje se z dokonale v sebe spadajících prken na způsob kurníků, jak je na statcích shledáváme, se dvířkami, okny a parníky pro získání zdravého vzduchu.

Uvnitř upravena jsou bidélka k sezení, jakož i hnízda k snášení vajec. Kurník pokryt je důkladně, by střecha nepromokala.

Aby převozný kurník dle libosti kamkoli zavéztí se mohl, upevněn je na čtyřech kolech; drůbež v kurníku takovém vyváží se po žních na pole, aby všeliké vydrolené zrní sebrati mohla, jakož i semena plevelnatého požila a tím k vyčistění pozemku napomáhala.

Tímto způsobem posloužíme nejen poláření, ale i domácímu hospodářství snadným uživením vhodné drůbeže.

Původ drůbeže naší.

O původní domovině slepic mnoho se napsalo. Tak Gemelli Careri dokazoval původ drůbeže z ostrovů Filipinských, P. Merola na Congu, Dampier kladl původ jich na ostrov Timor; Buffon pravil, že z těchto končin mohou anglická plemena pocházeti, ale naše obyčejné domácí kuře že muselo z mírného ponebí k nám přijíti, a že nejspíše divoké plemeno, z kterého naše ochočená domácí plemena byla povstala, asi dávno vyhynulo, jako u mnohých druhů zvířectva domácího bylo se stalo.

P. Acosta chtěl dokazovati, že kuřata z Ameriky k nám přenešena byla, což ale nezdá se býti pravdivým, aby v celém starém světě dříve již nebylo drůbeže.

František Peter Sonnerat, který r. 1781 z Indie byl se vrátil, popisoval divokého kohouta v tamějších lesích se nalezajícího, který ale spíše zdá se dle

všeho zdivočilým býti než z plemena domácího, které do lesů bylo zbloudilo.

Francouzský cestovatel Lessenault našel v odlehklých končinách Indie právě kuře divoké, které od prašedých dob Indové v lesích schytávají a doma krotí.

Druhy tyto uvykaly pozvolna na píci a poměry ponební té neb oné krajiny, až se z nich krotké naše domácí odrůdy vyvinuly.

Uvedené dotvrzuje i Wilson ve spisech r. 1783 vydaných, pravě, že slepice i kohouty na ostrovech krajin těchto spatřil.

Obyvatelé ostrovů těchto nejedí drůbež, ale shánějí a hledají vejce na polo vysedělá, která syrová pojídají.

Divoký kohout tak se stará o svou rodinu jako domácí kohout, obíhá, chrání ji a svolává k nalezené potravě.

Drůbež divokou chytají ostrované do zvláště upravených ok, z kterých za živa ji vybírají a krotí, jakož i ku křížování s domácími druhy užívají.

Z plemena takto docíleného dosahujeme bojovných a silných kohoutů.

Volba kohouta pro drůbežník.

Kohout k plemenění určený musí býti čilý, odhodlaný, ohnivý, hrdý, speřím bujným a pěkně lesklým, zobákem krátkým a tlustým, pěkně vyvinutým červeným hřebenem, nohama silnými ostruhami ozbrojenými a silně i vesele musí kokrhati. Kohout musí míti bystré oči, ohnivě musí se k slepicím míti a tyto při najití potravy svolávati, aby se o zrnka s nimi dělil; každého večera musí slepice svolávati a k zalezání do kurníku vybízeti, nesmí se snadno dáti chytiti, jakož i slepice chrániti a jich vždy a ve všem se zastávati.

Bázlivec a neodhodlanec nehodí se k plemenění.

Zúrodnování slepic musí se pravidelně a důkladně prováděti. Jakmile bychom pozorovali, že nemocí neb jinak kohout zúrodnující vlastnosti ztratil, musíme jej za jiného, dobrého vyměnit.

Na jednoho kohouta možno na nejvýše 12 až 15 slepic počítati, více není rádné, neb potom ostávají vejce nezúrodněna, čista.

Kohouti, kteří jen sami pro sebe potravu shánějí a běhají, nehodí se pro drůbežník, ale spíše na krmník.

Mladý, měsíc starý kohoutek nasazuje hřebínek, ve dvou měsících počíná kokrhati, v třetím měsíci počíná se mu peří v ocase kroutiti, v patém měsíci počíná slepicím se přibližovati a s nimi se pářiti, v roce až patnácti měsících bývá úplně vyvinutý a může s prospěchem pro drůbežník až do tří let držán býti, načež jiným se zamění.

Zvláště výtečných kohoutů možno někdy, když ne k stálému páření, tak aspoň k vodění slepic až do osmi let užívat.

Dle nohou a hřebenu poznává se nejen u kohouta, ale i u slepice stáří, neb mladá zvířata mají měkký hřeben a nohy; čím staršími bývají, tím drsnějšími a tvrdšími stávají se hřeben i nohy.

Kohout může osmnácti až dvaceti let dosáhnouti.

Kohouti se kapounují a vykrmuji, poskytující výbornou pečení; nevyřezaní kohouti mají maso houževnaté a málo šťavnaté, za to možno z nich, když kosti se byly roztloukly, velmi chutnou a silnou polévku vařiti.

Potýčky kohoutů.

V Anglii a na mnohých ostrovech Filipinských hledí kohouty k bojům a půtkám odchovávat, jakož i podražďovati.

Při půtce kohoutů, která pro kratochvíli a divadlo (věru dosti smutné!) se uspořádává, rozstoupí se diváctvo ve dva tábory: jedna strana sází na toho, druhá na toho kohouta, právě asi tak, jak to při závodech a štvanicích býčích bývalo.

Hazardními sázkami na výsledek půtky mnohá již rodina na mizinu přišla. Pro půtku kohoutů jsou zvlášť vykázaná místa.

Před započatím boje rozsuzují soudcové, hodí-li se kohouti k sobě, jsou-li stejně vyvinutí, stejně silní,

jakož i vyrovnaně těžci, načež bojovníků těchto levé běžky dlouhým a úzkým ocelovým želízkem se obrní, a kohouti se pak lichocením i jinak k započetí bitky přivádí. Na zvláštní znamení, když sázky již učiněny a kohouti rozdražděni byli, počne boj.

Bojovníkům se ježí peří, oči se jim zablyští, zobáky a připevněnými želízky na noze sekají do sebe tak dlouho, až jeden neb druhý padne, klesaje na rány utrpěné.

Přemožený kohout stává se majetkem majitele kohouta vítěze.

Vítěz, který často sám poraněn bývá, pečlivě se ošetřuje, aby zase nové půtky podniknouti mohl.

Často se stává, že potýkající se kohouti mezi bitvou ustanou v dotírání na sebe, aby nových sil sbírali; v tomto čase dostane se jim teplého kořenného vína, by tím ohnivěji potýčky provésti se mohly.

Zbabělé utíkání kohouta jednoho před druhým přivádí prohru sázečů jeho v zápětí, načež pak i kohout takový noži kuchyňskému neujde.

Věru smutné je vyražení podobné, kde zvíře proti zvířeti se dráždí, a bylo by již na čase, by mezi vzdělanými lidmi citu veškerému protivující se kratochvile odstraněny byly.

Jak lze zmrzlé kohoutí hřebeny poznovu osvěžiti?

Zmrzlý hřeben kohoutí natírán následující směsinnou opět oživne a svou původní svěžest dostane:

Vezmi 2 díly glycerinu s 1 dílem terpentinu náležitě smíšené a uživej jich ráno k natírání hřebenu; v poledne natře se hřeben směsinnou ze tří dílů olivového oleje a dílu vody dešťové se skládající, večer tou samou směsinnou co ráno.

Jaké slepice máme si k plemenění vybírat?

Slepice k plemenění určená musí býti mírné povahy, dokonale opeřená, prostřední velikosti, musí míti

silnou hlavu, červený pravidelný hřeben, živé oko, silný krk, široká prsa, silné podsazené tělo, široký zadek, spodek plný až svislý, peřím dokonale obrostlý, nohy čili běžky musí býti tmavožluté a bez ostruh.

Zdivočilé slepice jsou ve vysazování kuřat nespolehlivé, any mnohé vejce roztlapou a rozbijou, jakož i klubající kuře snadno umrtví.

K plemenitbě volme druhy s masem bílým, šťavnatým, které lahodné a jemné je; pro snášení vajec možno všelikých dobrých druhů, třeba maso tak úhledné a chutné neměly, užiti.

Pro hlídání kuřat volme kvočny tmavé barvy, neb ty tak snadno nebývají dravci napadány a zne-pokočovány jako drůbež světlá.

Někteří obchodníci a prodavači drůbeže hledí umělým způsobem ostruhy hned mladým kuřatům druhů takových, které výrostky tyto mívají — odřímají, by kupce tím šálili a k vysazování kuřat to dobré kvočny tím snáze jich prodati mohli.

Slepice, která silně drápe a škrábe, jakož i ta, která jako kohout kokrhá a láká, nehodí se k páření, jako se k tomu nehodí kohout, který málo kdy aneb nikdy nezakokrhá. Slepice takové možná vykrmovati, any rády tloustnou a tuční, ale nepravidelná vejce snášejí bez žloutku následkem nepravidelnosti a chyby vaječniku.

Jen mladých slepic asi do čtyř let možno s prospěchem užiti k chovu, starší nejsou ani k plemenitbě ani k snášení vajec doporučení hodny.

Zlomyslné, tvrdošíjné a svářlivé slepice snášejí málo vajec a též je rády zanášejí, při vysazování jich často z hnízda ubíhají, vejce buď zastuzují aneb rozbíjejí, kuřata a vejce pak vypíjí a ničí.

Tučné, příliš dobře krmené slepice málo snášejí, poněvadž vaječník sádlem zarostlý mívají.

Ztučněné slepice zhubení, přidáme-li jim do píce rozemleté cihly neb křídý, čímž ale zažívání velice trpí.

Chceme-li slepice jen pro snášení vajec držeti, netřeba míti k nim kohouta, ana vejce taková spíše

se udrží i přes zimu, nepodléhající žádné proměně a rozkladu.

Dobrá kvočna snáší 120 až 150 vajec ročně a vysazuje obyčejně kuřátka v čase pelichání; za velikých mrazů a v studené místnosti slepice nesnáší.

Deset měsíců stará slepička, byla-li přiměřeně hleděna, počíná snášeti a snáší až do čtvrtého roku svého stáří.

Slepice bývají 10 až 20 let staré; pro kuchyni ale užívá se jen mladých k zadělávání a úpravě výborné polévky.

V mnohém statku ohledávají každého jitra slepice, nežli jich z kurníku vypustí, mají-li vejce, načež do zvláštní místnosti se zavírají. Slepice, které se ohledávají, nekvokají a nerady a málokde kuřata vysazují.

Aby slepice v jedno hnízdo svá vejce snášela, musí se jí nechat podkladek (vyfouklé prázdné neb dřevěné, bíle natřené vejce).

V teplém kurníku, při vlažné píci a dobré vodě, jakož i pečlivém ošetřování slepice nejen že hojně vajec snášejí, ale i zdravými ostávají.

Křížení drůbeže.

Křížením zdokonaluje se chov zvířectva domácího, a co všeobecně o zvířectvu platí, osvědčilo se vydatně i při drůbeži.

Hleďme druhy takové spolu pářiti a křížiti, které nejen rychle rostou, hojně masa a tuku nasazují, ale i vajec důstatečně snášejí.

Čím lépe vlastnosti tyto soustředěny jsou a společně na potomky se přenášejí, tím utěšenějších a skvělejších výsledků se doděláme.

Opatrným a rozumným výběrem druhů drůbeže ku křížení zvelebí se i plemena obyčejná, nebo čím lepší, vybranější a pro naše poměry vhodnější kusy volíme, tím jistěji i dobré vlastnosti rodičů na potomky přecházejí, ano při stále šťastně a dovedně řízené plemenitbě i se zveličují a zdokonalují.

Vhodným křížením vyrovnati a odstraniti možno nedostatky toho neb onoho plemene, kdežto nerozumnou volbou opět často i potomstvo se zvrhává a špatných vlastností u zvětšené míře přibírá, nežli snad sami předci byli měli.

Jak může rozumným křížením drůbežnictví se povznést, tak opět nerozumným může se zkaziti; proto dbejme pokynů přírodních co nejlépe, volme jen kusy k páření se hodící, a užitek i potěšení nás z toho nemine.

V e j c e.

Žádná potrava není tak výživná jako vejce, v němž soustředěny jsou všeliké látky živné tak, jak v mase bývají.

Povrch vejce tvoří pórovitá skořepina, vnitřek pak sestává z bílku, v němž obsaženy jsou 0,84 vody, a ze žloutku; i v tomto jest as $\frac{1}{6}$ bílku a voda, v níž plují kapky tuku žlutého, kostík v sobě nesoucího; mimo to nacházejí se ve vejci fosforečnany.*)

Při vaření sráží se bílkovina, čímž vejce tvrdne.

Bílek je vodnatější nežli žloutek, který as polovičně vody v sobě má, za to má žloutek tuku (oleje) a žloutkoviny více.

Solnatých látek nalezáme jak v bílku, tak i v žloutku.

Mimo pravidelně vyvinuté vejce snese slepice mnohdy vejce nepravidelné, zvláště tehdy, když nedostává se jí přiměřené a vhodné potravy; tak bývají vejce bez žloutku, s dvěma žloutky, holubí vajíčka, vejce s dvojitou slupkou, vejce se slabou slupkou atd.

Všeliké tyto nepravidelnosti povstávají jednak následkem nepřiměřené píce, jednak následkem vnitřních chorob.

Vejce s dvojakými žloutky.

Kde drůbež volně v trávě batoliti se může, tam méně nepravidelností se dočkáme, za to všude, kde

*) Chemie ústrojná od J. V. Jahna.

drůbež v uzavřené místnosti se odchovává, s různými úkazy se setkáváme.

Velké vejce s dvojitým žloutkem, zdá se, že snáze slepice snáší, nežli vejce obyčejné, snad proto, poněvadž při dvoužloutkovém vejci skořápka dosti vyvinutá a utvrdlá není.

Poněvadž ale mnohdy nucení předčasné se dostavuje, zdá se, že slepice, která vejce s dvěma žloutky klade, i ve svém vnitřním ústroji vadná jest.

Vadná taková slepice často při snášení až střevo vytlačí.

Slepice, které takřka z choroby vejce s dvěma žloutky snášejí, lze vyléčiti pečlivým ošetřováním a přiměřeným kmením šťavnatou, zelenou pící, řepou, zemáky atd.; občas přidávejme jim oleje ricinového a s chlebem $\frac{1}{6}$ granu vlnanu draselnatého a gran kalomelu. Mezi užíváním těchto prostředků přestane slepice nějaký čas (několik neděl) vejce snášeti, načež pak zotavivši se, pravidelná vejce snáší.

Slepice snáší vejce s dvěma žloutky i tehdy, když nepravidelně a příliš mnoho se krmí, zvláště, je-li píce dráždivá; proto neprohřešujeme se nikdy proti zákonům přírodním, a úspěch jistý nás nemine.

Jak možno velkých vajec dociliti?

V Nasavsku dostávají až 18 dekagr. (10 lotů) těžká vejce, která následujícím způsobem si zaopatřují.

Sbírají jedlé, čerstvé houby, které, když byly usušeny, s paličkami lněnými utloukají na prášek.

V smíšeninu tuto přidává se na jeden díl hub jen polovička paliček lněných.

Do prášku tohoto přidávají se též pšeničné a žitné otruby, jakož i mouka kaštanová; ze všeho toho upravuje se těsto, které denně po kouskách co bob velkých drůbeží se dává.

Jak dlouho trvá oplození vajec?

Velmi často mluvilo a psalo se o předmětu tom, ale vždy třeba bráti zřetel k jakosti kohouta a slepice a proto těžko nějakých pravidel ustanoviti.

Důležité jest, jak dlouho musí slepice s kohoutem žítí a se pářiti, aby vejce oplozena byla, jakož i jak dlouho zúrodnění toto potrvá, když kohout odstraněn byl.

O věci této sdělil nám jeden praktický hospodář: V první polovici ledna odstraním kohouta od slepic a všeliká snešená již vejce dávám vyseděti. Dle mnoholetého pozorování shledal jsem vejce, která v prvních devíti dnech po oddělení kohouta od slepice snášena byla, vždy oplozená, v desátém dnu obyčejně nesnesla slepice žádného vejce, a ostatní vejce později snešená byla čistá (neoplozená).

Za tři neděle připustil jsem takto držené slepice opět ku kohoutu. První za dvanáct hodin snešené vejce bylo úplně čisté; dvě vejce, třicetšest hodin později snešená, byla již oplozená, tolikéž všechna následující.

Kolik vajec může slepice snést?

Zabiv slepici, nalezl jsem větších sedm vajec různé velikosti, mimo to 22 jako hrách a 57 drobounkých. Nemožno bylo mi ve vaječniku všeliké zárodky vajec sečísti, a proto uvařil jsem jej a pomocí jemného nožíku nalezl jsem ještě 366 úplně vyvinutých zárodků vejcových.

Slepice snesla roku 1872 po vysezení 28 a před tím 52 vajec, za svůj život 727 vajec, mimo to ještě později, nežli zabita byla, 40 vajec; lze tudíž s určitostí říci, že by slepice tato 767 vajec byla snesla, mimo ta, která zanesla aneb někde ztratila.

Všeliká snešená vejce a zárodky ve vaječniku nalezené dosáhly 1211 kusů, věru velký to užitek z jedné slepice.

Jak lze podporovati snášení vajec i v zimě?

Aby slepice i v zimě vejce snášely, musíme z nejrannějších kuřat vhodné kousky vybrati, v teplém stáji je držeti a krmiti sladovým neb vařeným ječmenem, vařeným a teplým ovsem, konopným semenem,

pohankou, kopřivovým semenem s ostatním zrním, kopřivovými listy sušenými a uvařenými rozemletými, skořápkami budek hlemežďích s otrubami v kaši upravenými, paličkami lněnými sušenými a uvařenými, pokrutinami aneb černou a žaludovou moukou dohromady smíchanou a v těsto upravenou.

Jaká mají býti vejce k nasazování?

Dle všeobecných zkušeností je zjištěno, že kuře v okamžiku, v kterém vejce opouští, $\frac{2}{3}$ jeho váhy má. Silná kuřata lze očekávatí jedině z plných a velkých vajec.

Průměrně váží deset vajec asi půl kilo (1 \bar{a}); vejce bývá 3—4 dekagr. ($\frac{1}{2}$ —2 loty) těžké.

Z malých vajec vylihnuté kuře váží nejvíce jen sotva 4 dekagramy (2 loty), což při větším množství velký rozdíl činí.

Jak lze nalézti zanešená vejce?

Před snášením namažme slepici, která ráda vejce zanáší, střevo soli; ona počnouc tlačiti, pospíší v úkryt, kam vejce již dříve zanášela.

O vybírání, uschovávání a zasílání vajec k vylihnutí určených.

Vejce, z kterých kuřata vylihnouti se mají, musí jinak a pečlivěji býti ošetřována nežli vejce, která jen pro kuchyňskou potřebu uložiti míníme.

Ve vejci, z kterého kuře vylihnouti se má, nesmí zárodek živočišný umrtven a zničen býti.

Vejce k lihnutí nechť bere se od druhů jistých a plemen osvědčených, které i žádoucí dobré vlastnosti svého rodu dovedou dědičně mláďatům zachovati.

Vajec od tučných slepic, jakož i prvních pět až osm vajec, která slepice snesla, nemá se nikdy k vysazování užíti; při pravidelném krmení jsou pozdější vejce jadrnější a plodnější.

Čerstvě snešené vejce snáze se líhne nežli vejce

zastaralé; taktéž i vejce pravidelné hodí se spíše a jedině k vysezení, nikdy ale vejce nepravidelně vyvinuté.

Mnozí se domýšlejí, že z podlouhlého vejce kohout, z oblého pak slepice se vylíhne; jiní pak praví, že jest-li mezi tvrdou slupkou a blánou bílkoviny proti tupému konci vejce prostora prázdná se nalezá (což proti světlu v tmavé místnosti poznati lze), kohoutek z vejce takového se vylíhává, slepička pak, když prázdnota tato proti stěně podél vejce se nalezá.

Důkazů ale nezvratných o věcech těchto dosud nemáme.

Každý druh slepic, ano i každá slepice téhož samého druhu dává vejce různých tvarů, a i tu mnozí se domýšlejí, že z větších vajec kohouti, z menších slepičky pocházejí, což se často již osvědčilo.

Vejce k líhnutí určené musí býti úplně čisté, třeba i omyté a náležitě osušené, jakož i před silným otřásáním chráněné.

Uschovávati smí se vejce jen v suché, chladné, provětrávané a před mrazy chráněné místnosti. V teplejších místnostech vypařuje se vejce, a ve větší teplotě (28° R.) mohl by i zárodek počíti se vyvinovati.

Vejce nesmí ani na sebe ani vedle sebe těsně se ukládati, přitom ale musí se téhodně dva až třikrát překládati a na opačnou stranu se klásti, jakož před vlivem jak světla slunečního, tak i měsíčního se chrániti.

Pohybováním blánka žloutku snadno se protrhává a plodnost vejce zkazí, proto třeba dbáti o to, by při zasílání vajec pokažení takovému se předešlo.

Zasílání vajec k líhnutí určených musí velmi opatrně a pečlivě se provésti: každé jednotlivé vejce volně zaváže se do vaty, načež i ve vatě do bedny se ukládají, ale tak, by každé vejce na špičku se postavilo; mezery mezi vejci povstalé vyplní se též vatou. Tímto způsobem zachrání a udrží se vejce před mnohou pohromou. Nejlépe pochodíme, když ne po voze ani železnici, ale v koši opatrně vejce pro nasazení určená přinéstí dáme, neb tím nesklok-

tají se a pro vysazování spůsobilými ostávají, kdežto když povozem neb jinak se zašlou, snadno pro vysazování se nehodí.

O prodávání vajec.

Na jiném místě pověděl jsem o prodeji vajec ve velkém i malém dle kusu, ale poněvadž všeliké možné potraviny dle váhy se prodávají, chci i při prodeji vajec na to upozorniti.

Při prodávání na kusy vybírají se větší a menší vejce; menších vajec dostává se v drůbežnictví — jak obyčejně říkáme — jen leda bylo na divoko vedených, kdežto větší a velká vejce z rozumně vedené plemenitby se docilují; malá vejce snáší slepice, která beze všeho s příbuznými aneb z jednoho hnízda vylihnutými kohouty se páří, kdežto při křížení plemen vždy větších vajec se dostává. Malá vejce váží asi 46._g, velká vejce 62._g gramů, tudíž kopa více jak 2½—4 kilo.

Větší vejce jsou vždy dražší nežli menší, neb hodnota tří velkých vajec rovná se čtyřem menším vejcem, z čehož snadno posouditi lze, že i výživnost vejce závisí na velikosti jeho.

Mnohem výhodnější a i spravedlivější jest prodej vajec dle váhy nežli dle kusů; vejce mohou se v sítkách snadno vážit.

Tento způsob prodávání vajec doporučujeme co nejvřeleji.

O zkoušení vajec.

Jen zdravých vajec možno v hospodářství užití, a tu třeba často prohlížeti a rozeznávati zachovalá od zkažených, což se různě provádí.

- a) Vejce se drží nad ohněm a vypotí-li dost málo vlhkosti, je dobré a čerstvé.
- b) Jiná zkouška je ta, že vejce dáváme do vody; která se potopí, jsou čerstvá, která vyplavou, jsou zkažená.
- c) Pozorujeme vejce proti slunci aneb světlu, ale tak, by vrchem rukou proti špičce zastíněno bylo;

plné vejce je dobré, kdežto takové, v kterém více tmavých skvrn se objevuje, zkaženo bývá.

Jak lze zdravé vejce přes zimu udržeti?

Jen nejlepší, žádné zárodky-zkázy v sobě nemající vejce smíme přes zimu uschovávat; vejce takové hodí se pro kuchyni, ale nikdy k vysazování.

Vejce, která přes zimu se udržeti mají, musí býti do chladné místnosti ukládána, ale nikdy ani do místnosti mrazivé neb teplé, ježto v obou utrpí zkázu. Jen zcela zachovalé vejce bez puklin, které jsme důkladně byli prohlédli, hodí se k přezimování, jinak ale s nejmenším porušením skořápky se zkazí.

Plná, nevyschlá vejce hodí se k přezimování, ta ale, která blánku prasklou neb seschlou mají, nehodí se k tomu.

Položíme-li silným koncem vejce na jazyk, pozorujeme, že je buď studené aneb že brzo se ohřívá. Dle toho poznáme, je-li blánka celá čili nic; celá-li je blánka, tu vejce se otepluje, při prasklé pak ostává co led studeným.

Uvedu zde několik v praktickém hospodářství užívaných prostředků, pomocí kterýchž hledí se do vnitř vejce přístup vzduchu zabrániti a vejce před zkázou zachrániti.

Vejce možno uchrániti před zkázou následujícími způsoby:

1. Mají-li vejce čerstvá přes zimu se udržeti, ukládají se do beden, vrstevnatě do popele, ale tak, by jedno druhého se nedotýkalo. Výhodno jest, přidá-li se k popeli i soli. Spodem i vrchem dá se mnohem více popele nežli v prostřední vrstvy.

Naplněná bedna úplně se zadělá a zabeďní, by žádný vzduch do vnitř k vejcům přístupu neměl, v téhodnu pak se bedna obrací jednou až dvakráte, čímž svěží vejce se udrží.

Jakmile vybrali jsme nějaké vejce, hned prázdné místo popelem se vyplní.

Mimo popele možno na ukládání vajec i otrub, plev aneb suchého písku užiti.

2. Vejce možno vždy čerstvá udržeti v sudě, v který vrstevnatě se uloží, právě tak, jak při ukládání do bedny pověděno bylo, načež nádoba tato do čisté studené vody se ponoří.

3. Vejce mohou se i do sudu mezi písek vrstevnatě tak ukládati, jak již dříve praveno bylo, jen písek sám může se navlhčovati vodou. Spodním čípkem voda se odpouští a nová, čerstvá a studená se poznovu přilévá.

4. Vejce možno smáčeti ve vodě vápené, by všeliké póry v skořápce úplně zalepeny byly, aby vzduch tak snadno do vnitř se dostati nemohl a rozklad nespůsobil.

5. Téhož účinku docílíme, když vejce v rozpuštěném, ale ne příliš vřelém vosku smočíme a slupku jejich látkou touto obalíme.

6. Vejce se potírají i sádrou rozpuštěnou, nesmí se však k potírání příliš mnoho najednou upravit, poněvadž sádra snadno ztverdne, ale jen tolik, mnoho-li pro několik vajec nevyhnutelně potřebujeme.

7. Vejce ve vodě smočené může se zasypati práškem sádrovým.

8. K čerstvě hašenému vápnu přidává se sůl a vinný kámen (na míru hašeného vápna 7 dkgr. (4 loty) soli a 2 dkgr. (1 lot) vinného kamene), načež celá smíšenina se tak rozředí, aby vejce v rozředěnině té plovati mohla; ztrácející se voda doplňuje se do nádoby.

9. Vejce možno i v malé poličky, kde dosti oddílů upraveno, přes zimu ukládati, jen že v otvorech vyřezaných, v kterých mají zůstat státi, snadno vysychají a zkázu utrpí.

10. Omytá vejce natírají se mastnotou: máslem, olejem, tukem, ale tak, by nikde ani místečko nedotknuto neostalo. Vejce takto upravená uchrání se před zkázou tím, že póry v skořápkách úplně se zalépi a vzduch do vnitř přístupu nemá.

11. Ukládání vajec smí se teprve v říjnu provésti a to ještě s vejci, která čerstvě snešena byla.

12. Neoplozená vejce od slepic, kde se žádný kohout nedrží, snáze se zachovají, nežli vejce ta, kde kohout ve dvoře je.

13. Vejce se natírají popelem solnatou vodou rozdělaným, načež v lupeny zelnaté se zabalují a do nádob proti vnikání vzduchu zabezpečených se ukládají.

14. Natíráním v rozpuštěném loji zalepí se wszelké póry ve slupce vejce, a toto se přes celou zimu zachovalé udrží.

15. Mimo látek těch užívá se k natírání vajec i arabské klovatiny, atd.

16. Namrzlá vejce dávají se do studené vody, v které roztají, aniž by čeho na své jakosti utrpěla.

Vysazování kuřátek.

Kukaně, hnízda pro kvočnu, nechť jsou co možná ploché, mělké koše, na jejichžto dno písek a vrchem dŕstátek čisté slámy se dá.

V slámě udělá si kvočna sama vhodné hnízdo, písek spodem podestlaný překáží hmyzu, aby do vnitř vnikati mohl.

V takýchto koších (kukaních) nerozbije kvočna tak snadno nějaké vejce, ale pohodlně může z hnízda a na hnízdo se dostat. Místnost k vysazování vajec určená musí býti tichá, jsouc chráněna přede všemi zhoubnými vlivy a přiměřeně teplá.

Nežli se kvočna naučila a uvykla seděti, třeba ji na nějaký čas přikrýti; proto je žádoucí, bychom ji tam nechávali vysazovati, kde zvykla, takřka zdomácněla. Kočínky všude, kamkoli je usadíme, velmi dobře a pravidelně mláďata vysazují.

Slepice rády snáší tam, kde již nějaké snešené vejce najdou, a proto dáváme do prázdných hnízd podkladky (pouchlata = vyfouklé prázdné vejce, aneb bíle barvené vejce dřevěné).

Chce-li slepice seděti na vejcích, prodlévá po delší čas na hnízdu svém a zvláštním způsobem kvoká. Takovéto slepici podloží se tři až čtyři vejce na den

neb dva dny na zkoušku; jestli opravdu vydrží stále seděti, teprve potom k vysazení určité množství vajec se jí podloží; čím čerstvější vejce, tím lépe a snáze se vylihávají, čím starší, tím nepravidelněji.

Slepici dává se deset až patnáct vajec vyseděti, což nejen od počasí, ale i od velikosti kvočny závisí.

Kvočna rozdělí své peří tak, aby každé vejce bezprostředně těla jejího se dotýkalo; podložili-li jsme kvočně více vajec, nežli pravidelně zahřáti a vyseděti může, pak mnohé zastydne aneb jen nedochůdče splodí.

Velkých vajec (dorkinek) nemá se v zimě více jak osm až devět, v letě nejvíce 12 až 13 k vysezení dáti.

Vejce od dvou- až tříletých slepic lépe hodí se k nasazování nežli od mladých kusů, neb kuřátka z prvních vajec mladé slepice jsou vždy slabá a příliš choulostiva, kdežto od starších otužilá a svěží bývají.

Výhodno je, by k získání jistější plemenitby mladé slepičky s dvou- až tříletými kohouty se pářily, kdežto starší slepice s mladšími kohoutky nejlépe se osvěží a oplodí.

Nikdy nepařme stále v jedné rodině, neb zhoubných následků to mívá; lépe jest, když každá tři leta z cizího dvora vhodného kohouta pro své slepice koupíme.

Slepici není třeba z hnízda snášeti, by se krmila, neb ona sama požadavku svému vyhoví.

Kvočna ať dostává zrní, které děle v žaludku podrží, nežli je stráví, jakož i důstatek vody k pití; velmi výhodno je, by příležitost jí poskytnuta byla, by v suchém písku očistiti se mohla.

Sedí-li kvočna několik dní, tu prohlížejme vejce (prohlížení provádí se proti světlu tak, že ruku svou v kornoutek skroutneme a způsobenou dírkou vejce pozorujeme), čistá odstraňme, ostatní doseděti nechávejme, tím dostanou kuřata se líhnoucí více místa a vůle v kukani.

Líhnutí nechť se provádí co možná pravidelně, neb čím méně budeme musiti pomáhati, tím lépe.

První den žijou kuřátka ze zbytku vajec (žloutku), který v žaludku jejich ještě ostal, a tudíž nepotřebují ani pokrmu ani vody; druhého dne dává se jim smáčené proso, houska neb nudličky z ovesné a ječné mouky atd.

Píce mlékem zadělávaná ráda kyše, ostane-li na vzduchu, proto lépe je, když čas od času vždy jen tolik upravíme, mnoho-li kuřátka snědí.

Po namáčeném chlebě dostávají kuřata snadno průjem a schoulostiví; výborně působí rozsekaná cibule, semínka kopřivová atd.

Slepice sama postará se o červíky, a proto třeba je, by kuřata dle libosti volně pohybovali a procházeti se mohla, ale ne, jak tu a tam obyčejem, pod koš zavírána byla.

Kvočna může se pod zvláštní koš neb přístroj jen tehdy dáti, když chceme zabrániti, by kuřátkům zvláštní pro ně ustanovenou píci nepojídala.

Při vysazování zimním musíme tím více o to pečovati, by místnost byla teplá a přiměřená, taktéž i místnost pro kuřata musí býti proti všem škodlivým vlivům úplně chráněna.

Jen kuřata, která v dubnu a květnu se byla vylihla, nechávejme k chovu, neb ta netrpí již tolik chladnem, nezakrsávají aniž křeče dostávají, ale utěšeně se vyvinují, kdežto kuřata zimou trpící, za rosy se pasoucí — skřehnou a nikdy se řádně nevyvinou. Kuřátka nechť se batolí v písku a dostávají skořápek a podobných látek k snědku, čímž kosti jejich se otuží a pravidelně vyvinou.

Slepice, které vejce pijí, nestejně sedí a tím více vajec zástuzují, nepřipouštějme nikdy k vysazování, neb větší škodu a mrzutost bychom měli nežli užitku a radostí.

Odchovávání kuřat.

Při rozumném krmení a pečlivém ošetřování batolí se kuřátka s kvočnami a snadno i drobnou přesničku pojídají. Za týden počíná se jim ocásek a křídla vyvinovati. V čase tomto jsou velmi choulostiva a

při dost malé nedbalosti, při dost malém nastuzení a vlhku podléhají snadno.

Přes den necháváme kuřátka s kvočnou běhati na večer ale do teplé místnosti v kukaně se ukládají, aby kvočnou zahřívána býti mohla.

Jen za teplého a suchého počasí smí se kvočna s kuřaty ven pouštěti, neb tato v zimě a vlhku snadno křeče dostanou.

V pěti nedělích jsou kuřátka otužilejší a obrostlá, a tu dbáti třeba o vhodnou a častou potravu.

Dle všeho smíme počítati na polovičku kuřátek z podložených pod slepici vajec, druhá polovička musí se počítati na různé nehody nejen kuřátek, ale i zastuzení vajec atd.

Kuřata v květnu, červnu a červenci vylihla daří se a prospívají nejlépe. Ač slabší, nesou slepičky takové teprve v budoucím roce, za to nepodléhají tolika svizelům jako ranná, za chladných dnů vyklubala drůbež, aniž potřebují takového ošetřování, tolik péče a drahého krmení, neb sama spíše a dříve se uživí.

V šesti až sedmi nedělích opouštějí kuřátka kvočnu, hledající sama sobě pokrmu; mají-li býti k snědku, musí se vhodnými potravinami krmiti, aby byla masitá. Pěti až šestiměsíční kuřata mohou se vykrmovati, aby poskytovala chutnou a šťavnatou pečinku.

Obtíže při líhnutí kuřat.

Staré přísloví praví: „Nesčítej dříve kuřata, dokud skořápku úplně neshodila.“

Při největší obezřetnosti mnohé vejce se zastydne, mnohé kuře se neproklube a zahyne, a mnohé vejce čistým ostává.

Zkušeností a obezřetností mnohý nedostatek se vyrovnává a mnohé chybě se vyhneme.

Vejce bývají v 21 dnech vysezena, u vajec vysušených pak třeba delšího času k tomu, neb zárodek potřebuje více tepla, nežli obživne.

I čerstvá vejce nestejně snešená podléhají různým

nepravidelnostem, neb mnohá vejce jsou již proklubaná, z jiných kuřata vylihla, a na některých musí kvočna ještě nějaký čas seděti.

Slepice-li zanáší a v nějakém úkrytu samochtic vejce vysazuje, tu takřka v jednom dnu kuřata se vylihnou, neb slepice od prvního až do poslední snešeného vejce na hnízdu sedí, vejce zahřívá a tím pravidelné a stejné vysezení vajec podporuje.

Vejce různých druhů potřebují nestejnou teplotu a nestejný čas k vylihnutí, tak ku př. dříve líhne se kuře bantamské než hamburské, a toto opět dříve nežli některé plemene asiatského. Nejen různé druhy, ale i slepice jednoho druhu nebývají stejné ve vysazování vajec snešených. Nováček, který ponejprv nechává kvočnu vysedávati, při dost malém šramotu a piskotu kuřátek kvočnu hned sundává a vejce prohlíží a shledal-li je naklubaná, zase kvočnu na ni dává, což ale mnohdy dosti nepravidelně se provádí, aneb neprozřetelným počínáním takovým vejce se rozmáčká a ničí.

Aby se svízelným těmto předešlo, třeba vyčkati času, až se kvočna upokojí a poznovu usadí, načež prozřetelně vejce se podloží.

Mnohdy vzdor vši opatrnosti vše se zkazí.

Kvočna dává se do uzavřené kukaně (koš na sezení kvočen), z které denně se vyndává, krmí aneb na volné místo běhati se nechává, by se zotavila.

Poněvadž při klubání kuřat kvočna přendáváním a vypouštěním snadno vejce převrací, stává se, že mnohé utlé kuřátko již ve skořápce své se zadusí a tak na zmar přijde.

Aby se tomu předešlo, radí se, by se zinkové láhve vodou na 110 stupňů dle Fahrenheita vyhřáté k dolihnutí kuřat užilo; pod tuto láhev ukládají se vejce naklubaná ve flanelu a snadno se líhnou, jakož i pozorovati můžeme, jest-li při klobání pomoci potřeba nebo ne. Trvá-li poslední líhnutí déle, musí schladlá voda teplejší se nahraditi. Přes noc nakládají se vyklubaná kuřátka do flanelu a ohřívají se dle potřeby; v noci teprve, když vše utichlo, dávají se pod slepici.

Pozorujeme-li, že by čas byl, aby kuřátka se vyklubala, propilují se pozorně skořápky vejce a pozvolna se povolí, ale tak, aby vnitřní slupka tím v ničem neutrpěla.

Vyvinulo-li se kuře tak dalece, že je kožka vejce bílá, suchá a neprůhledná, pomáhá se dále, aby blána co možná otevřena byla.

Objeví-li se krvavé žilky, musí od všeliké pomoci se upustiti; aby vejce své úplné dozrání dokončiti mohlo, dá se do teplé nádoby na teplá kamna, kde ve flanelu žádoucího dospění dosáhne.

Jak lze kapounů a kohoutů, taktéž i krůt místo kvočen užívat?

Kapouna možno s velmi dobrým prospěchem upotřebiti místo kvočen všude tam, kde drůbežnictví v rozsáhlejší míře se pěstuje.

Kapoun hledí a všímá si kuřátek s takovou bedlivostí jako kvočna, a co velmi výhodno, uhlídá mnohem více mláďat nežli kvočna a v každý čas můžeme ho k službě této užiti.

Kapoun je spokojen se všemi jemu svěřenými kuřátky, třeba by mu i postupně dodávána byla, kdežto slepice později přidávaných nestrpí a velmi ostře je pronásleduje.

Obstaráváním kuřátek kapouny může kvočna dříve vejce snášeti a nové užitky dávati.

Mnozí radi, by kapoun, nežli k vodění kuřat aneb k vysazování vajec se ho užije, hodně žihavkami (kopřivami) na břicho se zmrskal aneb lihovinami opil, čímž ale teprve se podráždí a vejce neb i docela kuřátka snadno rozšlape a zahubí.

Kapouni musí se mírným způsobem vésti k dovednému zastupování kvočen. K účelu tomuto dávají se na několik dní do hlubokých a úzkých věder, která úplně prkny a pokrývkami se zakryjí, aby každý jednotlivý kapoun ve svém oddělení ve tmě a teple držán byl; jen ku krmení, dva- až třikráte denně, dostávají se na světlo.

Na samotu uvyklý kapoun snáší se i s podložnými kuřátky a strpí i podložená vejce; nechtěl-li by však hned první dni se s nimi snášeti, odejmeme mu je a necháme jej opět asi dva dni po tmě a o samotě, až pozvolna na své nové svěřence si zvykne, načež stále více a více kuřat se mu přidává.

Kapoun, jednou zvyklý na kuřátka, vypuštěn byv ze svého vězení, chrání a opatruje je pečlivě.

Mimo kapounů možno k ošetřování a vodění kuřátek i kohoutů tímže způsobem navyklých s prospěchem užívati.

Jednou opustila kvočna kuřátka a jiná je nechtěla přijmouti. Tu přidal jsem mladého kohoutka k sirotkům, a tito tak pospolně si zvykli, že kohoutek sám křídla svá roztahoval jako kvočna, by tím snáze kuřátka pod nimi směstnati se mohla a ochranu našla.

Kohout kuřátka vodil, krmil a opatroval.

Právě tak jako kapounů lze s nejlepším prospěchem i krůt k vysazování kuřátek užívati.

Krůty vysazují vejce velmi pečlivě, třeba několikrát po sobě, kuřátka bedlivě opatrujíce a ošetřujícíce.

Poněvadž pod krůty mnohem více vajec nežli pod kvočnu nebo kapouna podložiti možno, zasluhují ony tím většího ocenění a povšimnutí.

Umělé líhnutí kuřat.

Umělé líhnutí kuřat znali a prováděli již Egypťané s velmi dobrým prospěchem. Je dosti drahé a v našich poměrech sotva se vyplatí, poněvadž stravování a vydržování kuřat je velmi nákladným, a dokud nebude možno drůbež levnou pící krmiti, dotud se nevyplatí.

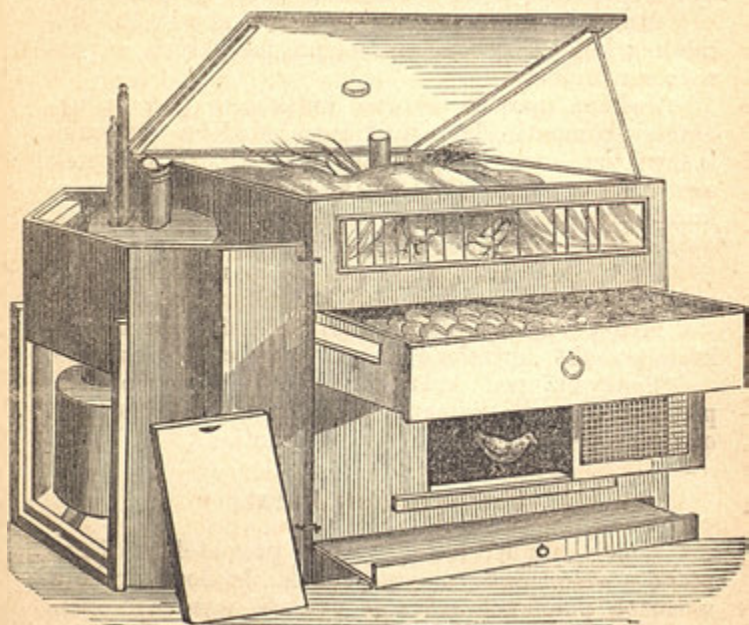
Umělé líhnutí kuřat může se jen blíže velkých měst vypláceti, kdežto i na druhé straně vydání mnohem větší jsou, nežli by v odlehlé některé krajině byla, proto nehodí se tento způsob líhnutí kuřat pro hospodáře, ale hodí se spíše pro zábavu.

Má-li vejce se vylíhnouti, musí do přístroje na umělé líhnutí upraveného řádně se postaviti a v stá-

lém teplotu 30° R. se udržovati; nižší nebo vyšší teplota umrtvuje zárodek kuřete ve vejci.

Umělým líhnutím kuřat stáváme se neodvislými od slepice (kvočny) a můžeme dle libosti vejce nasaditi.

Jsou různé přístroje na umělé líhnutí kuřat, nejjednodušší ale je stroj Valléův, který skládá se z truhlíku s přihradami.

Valléův stroj na umělé líhnutí kuřat.

Do prostřední přihrady postaví se vejce, ale tak, by jedno druhého se nedotýkalo, taktéž do vrchního oddělení dávají se buď vejce aneb již vylihnutá kuřata. V nejdolejším oddílu krmí se kuřata tak dlouho, dokud ven vypustiti se nemohou. Potřebná teplota vyvinuje se teplými výpary z vody, která ve zvláštním kotlíku pomocí petrolejové lampy na potřebný stupeň tepla (30° C.) se vyhřívá.

Dříve, nežli vejce k vylihnutí se naloží, musí přístroj aspoň den a noc se vyhřívati; do každého oddělení pak dá se teploměr. Teplota nynější se zaznamená a porovná s teplotou za hodinu. Je-li horko velké, zhasne se lampa, je-li teplota skrovná, přidá se do každé lampy po půl ještě knotu, ale tak, aby ani nečoudila aniž smrděla; nestačí-li to ještě, musí se přidati sena, by vejce tím spíše ke kotlíku se dostala a se ohřála. Jakmile teplota 35—38° C. dosáhla, přendají se vejce do druhého oddělení.

Ke konci prvního téhodne musí se vejce prohlížeti; dobrá vejce s tmavým tělesem u vnitř nechají se vylihnutí, čistá se odstraní.

Aby vejce při lihnutí kuřete spíše povolilo, natře se nějakou zvířecí mastnotou (co náhrada za tuk z těla kvočny, která mastnotou touto k změknutí skořápky při svém vysazování napomáhá).

Ve třech nedělích vyklubou se kuřátka, která když náležitě oschla, do jiného oddělení se dávají a zde tak se krmí, jak již při odchovávání drůbeže pověděno bylo.

Krmení drůbeže kuří.

Různé jsou náhledy o krmení drůbeže, které buď z nevědomosti aneb nedbalosti byly povstaly. Jako ostatnímu zvířectvu hospodářskému k dosažení různého cíle píce poskytujeme, tak i drůbeži dává se potrava nejen proto, aby přirozená teplota jejího těla se udržela, nýbrž aby i rostla, se vyvíjela a užitky poskytovala.

Tělo zvířete udržuje svoji teplotu požíváním škrobových látek a cukru, které nejen v pici vůbec, ale zejména v zemácích a řípě se nacházejí.

Na vývin masa působí lepek, který v mouce pšeničné, ovesné, hrachové a v bobu, taktéž i v ječmenu a kukuřici obsažen jest.

Kosti tvoří se po otrubách a různých zrnech obilních; na vývin a nasazení tuku působí olejnaté a tučné látky pící, taktéž i kukuřice a mouka ovesná.

Jedna látka pící nemůže nahraditi druhou. Drůbež kuří krmí se zrním různého obilí a sice: ječmenem, ovsem, zadní pšenicí, kukuřicí neb i rejží.

Ječmen nejčastěji se dává drůbeži a zasluhuje přednost před ovsem pro svou výživnost a žírnost, jakož i pro svou láci před pšenicí.

Ječmen obsahuje 10—11% látek na vývin masa působících, 60% škroboviny a 2—3% olejů.

Oves pro svou velkou a silnou slupku zaujímá podřízenější místo po ječmenu, podává se drůbeži sešrotovaný neb jako mouka, bývá drůbeži rád a dychtivě pojídán a poskytuje jí velmi zdravou a žírnou píci, neb obsahuje 18% látek maso tvořících, 63% škroboviny a 6% olejů.

Dle toho vidno, že po ovse kuřata nejlépe rostou a nejprospěšněji maso nasazují.

Pšenice není tak výživná a žírná jako oves; obsahuje asi 12% látek maso plodících, 70% škrobu a 2 až 4% oleje. Mimo to je krmení pšenicí nákladné, drahé.

Kukuřice obsahuje na 8% látek olejnatých a na vývin masa působí asi jen tak jako ječmen, obsahující látek vhodných 10% a škroboviny 66%. Kočinky shánějí se po kukuřici, kdežto dorkinky a španělky se jí ani nevšimnou, když jen dost málo z jiné píce vybrati si mohou.

Rejže není tak výživná a co píce pro kuřata nejšpatnější, neb velmi skrovné dávky tuk a kosti vypluzujících látek obsahuje, taktéž jen 7% maso působících látek, nejvíce pak má škrobu.

Kuřata ráda pojídají uvařenou rejži, taktéž i slepice, ale nikdy nesmí se jí upotřebovati co samojediné píce.

Pohanka je co do výživnosti podobna pšenici, před jinou píci má tu přednost, že hlavně na dobré a hojné snášení vajec působí.

Proso má nepatrnou slupku, a drůbež ráda je požírá. Výživnost a vlastnosti má jako pšenice.

Květ sladový obsahuje dva- až třikrát více látek maso plodících než pšenice; smíchává se s jinou píci, a drůbež velmi ráda jej pojídá.

Otruby a zední mouka jsou nejen velmi dobrá, ale i levná píce, neb obsahují na 15% látek maso vyplozujících, jakož i 6% olejů, mimo to s důstatek látek na vývin kostí příznivě působících, čímž i pro zdar kuřat výborně se hodí.

Zrni krmí se buď nepřipravované aneb spařené, čímž provádí se částečná proměna škroboviny, a tím samým snáze se stravuje.

Otruby ječné s klíčky sladovými se dusí, paří, načež s vařenými odpadky buď kuchyňskými neb rejzovými výbornou píci poskytují.

Obilí se též i šrotuje, ale vždy jen tolik, mnoho-li se ho brzo spotřebuje a po tu dobu co tluč vhodných látek svých udrží, neb neprospěšno je mnoho mrazenou šrotovati, poněvadž jakost tluče delším časem trpí.

Šrotováním obilí zbavíme se i té plevele, která mezi zrním přichází a jejížto semeno často nestrávené ve výkalech drůbeže poznovu se objeví a na pole vyvezeno toto znečistí.

Tluč možno lépe nežli celé zrna nejen využítkovati, ale i snáze s jinou píci smíchati a drůbeží strávití.

Zemáky se dusí neb vaří, rozštouchané s tlučí, otrubami a podobnou píci míchají a pro svou bohatou látku škroboviny výborně ku krmení drůbeže se hodí.

Hrachy, bobů a čočky — buď celých neb rozemletých užíváme s prospěchem ku krmení drůbeže, neb látky tyto výživnější jsou nežli žito, majíce 24% masopůsobících částek, za to ale jen 2% látek olejnatých.

Potraviny tyto jsou těžko záživné a proto nesmí se samy o sobě krmítí, ale k jiné píci přidávati; o sobě a ve větším množství krmeny způsobují často různé nemoci: zácpu, zánět v žaludku, bílý hřeben u kočinek atd.

Konopné semeno dává se, aby slepice více vajec nesla, při tom ale nepomyslí se, že píce tato je jí škodlivá a nezdavá, lépe když konopí nebudeme co píce pravidelně užívatí.

Čerstvá zelenina nemá nikdy chyběti ku krmení

kúr, tráva, odpadky zelinářské, řepní chřást atd. jsou vitanou pochoutkou a velmi dobrým krmivem pro drůbež.

Vařená řípa, mrkev, kuchyňské odpadky jsou nejen drůbeži zdravé, ale i prospěšné, zvláště co dodatek k jiné pici.

Odpadky masové rozsekané, červy, plži, hmyz atd. působí rychlé vyvinutí kuřat, zvláště mají-li tato příležitost sama si je hledati.

Ze špatné, zkažené a nedostatečné píce pochází nejvíce nemoci drůbeže, a proto lze se jim vyhnouti správným a dostatečným kmením přiměřenými látkami a vzorným pořádkem, jakož i udržováním čistoty. Rozumí se samo sebou, že drůbež důstatek dobré vody musí dostávat, a na jinak také nedostatkem jejím trpí.

Jak možno drůbeži hojně červů zaopatřiti?

Dokud drůbež roste, výhodno je krmiti ji odpadky masitými a červy; když ale pro kuchyň se má připravit, tu nechť nechá se krmení takového a přejde se ku krmení zrním, neb po červech a odpadcích masa dostává drůbež nepříjemnou příchut.

V odlehlém obehnaném koutě dvora upraví se jáma dosti hluboká, do které nejen odpadky masa, ale i krve, otrub, rozsekané slámy, koňského hnoje, zdechlin nenakažlivých atd. vrstevnatě se ukládají a tekutými odpadky kuchyňskými často zalívají, vrstvou prsti se pokrývajíce.

Spůsobem tímto vyvine se v brzku v jámě červů hojnost tak, že denně určité množství lopatou vybrati můžeme pro drůbež, která po nich „utlouce“ se může.

Krmení takové je nejen levné, ale i drůbeži velmi prospěšné, neb nejen že kuřata rychle se vyvinují, ale i slepice po potravě této hojně velkých vajec snášejí.

Kapouni a kapounování.

Kohout nehodí se tak vhodně k vykrmování jako kapoun. Kapouny nazýváme takové kohouty (vyře-

zané), kterých k plemenění nelze užiti; sprostění plemenidel skrotnou, a spíše maso nasazující, ztuční.

Kapoun má mnohem jemnější a chutnější maso nežli kohout.

Kohouti kapounují se ve čtvrtém měsíci svého stáří, což nejvhodněji za sychravého, vlhkého dne se provádí, nikdy ale ne za dne příliš parného a suchého, neb v čase takovém rána ne tak snadno a dokonale se zaceluje a mnohý nadějný kus za své vezme.

Před kapounováním shání se veškerí kohouti do klece, nejspůsobilejší nechávají se k plemenitbě, ostatní se vyřezávají.

Ke kapounování potřeba míti buď ostrého nože aneb nůžek (nožíků), jakož i jehly s nití.

Čím čistší a hladší rána při kapounování kohoutovi se udělá, tím dříve se zacelí a zhojí.

Ke kapounování musí býti dvě osoby, a sice jedna, která kohouta drží, a druhá, která práci provádí.

Kohout drží se na koleně hřbetem, hlavou dolů, nohy musí nepohnutě ostat nataženy, aby snadno na podškubané levé straně řez provéstí se mohl. Špičkou jehly nadzvedne se kůže, aby střeva tím snáze mohla se odhrnouti, načež řez do břicha se provede.

Otvor řezem povstalý musí býti dosti velký, aby prst snadno do vnitř vniknouti mohl. Střeva nesmí ani porušena býti ani ven se dostat; prstem prohlédne se pozorně krajina ledvin, odkud jako bob velké vajíčko hledí se utrhnouti a vyndati, načež i na druhé straně s druhým vajíčkem to samé se provede.

Mnohdy se stane, že utržené vajíčko (semenáč) z ruky vyklouzne a v těle kapouna ostane, což nikdy není na závalu vývinu jeho, jen když vajíčko dokonale utrženo bylo.

Po provedení toho natře se rána čerstvým máslem, aby vzduch tak prudce účinkovati nemohl, a zašije se pozorně několika hrubými stehy nití.

Při zašívání rány musíme býti velmi opatrní, aby nikdy střevo neb jiné vnitřnosti zachyceny nebyly a neobratnou prací pohromy neutrpěly, čímž by zhynutí zvířete zaviněno bylo.

Vykapounování kohouti dávají se v chladné tiché místnosti do posady, aby příliš se pohybovati nemohli, dá se jim dobrá potrava a dosti vody; v několika hodinách možno jim více vůle popřáti, jen nepouštějme je brzo mezi ostatní drůbež, která je znepokojuje a zacelování rány ruší.

Ve zvláštních ohradách, ku př. tam, kde kvočny s kuřátky se procházívaly, mohou k společnému zotavení i kapouni — až do úplného zacelení rány — uschováni býti.

Pod kapouny musí se hojně suchou slamou stláti a z počátku nesmí se jim vyletování trpěti, neb tím rána jen se dráždí a nesnadno a nepravidelně se zaceluje; proto je rádné, aby kapouni na slámě dole přes noc ostávali, čeho snadno docílíme tím, dáme-li jim ve víně smačeného chleba k snědku.

První dni po kapounování nechť se jim dává píce záživná a snadno stravitelná, jako mouka a otruby mlékem neb vodou zadělané a svlhčené; po zacelení rány mohou kapouni mezi druhou drůbež puštění býti, neb trvá-li to příliš dlouho, nepozná je ostatní drůbež tak snadno, z čehož pak jen potýčky a znepokojování povstává.

Poroučí-li se některý kohoutek při nedovedném aneb obtížném kapounování, třeba rychle jej porážnouti a krev z těla vypustiti, dokud jest živ, by se pro kuchyni upotřebiti mohl.

Odřezávání hřebenů a laloků není potřebí — je to spíše týrání kapounů; hřebeny a laloky prodávají se ve velkých městech na trhu, aby se z nich rozličná lahůdková jídla upravovala.

Nespravil-li se kapoun v několika dnech, musíme ránu jeho pečlivě prohlédnouti, je-li zapálena, musí se vymývat pomocí jemné houby vlažnou vodou několikráte denně, načež se kafrovou mastí natře. Při velkých ranách a příliš parných dnech mnohý kapounek za své vezme.

Slipkování slepic před vykrmováním.

Mnozí se domýšlejí, že třeba slepici, nežli na

krmník se dá, jako kohoutu vejce, vaječník odejmouti, a nazývají to slípkováním (poulard).

Často pokoušel jsem se operaci tuto provést, ale nezdářila se mi; proto radím slepic nemožiti a zbytečných bolestí jim nedělati, ale právě jen tak, jak ve Francii se vykrmování slípek provádí, i u nás je zavést.

Slepičky, které ještě žádné vejce nesnesly, hodí se zcela dobře k vykrmování; silně na sebe berou, poskytující chutné a šťavnaté maso.

Vykrmování drůbeže.

Levné a rychlé vykrmování drůbeže dobře se vyplácí. V mnohých krajinách a zemích jsou i zvláštní družstva a spolky k účelu tomu sestouplé, které tímto způsobem hledí do měst potřebnou vykrmenou drůbež dodávati a hojně z hospodářského odvětví tohoto těžiti.

Při vykrmování drůbeže nesmí se jen k tomu pracovati, by se hojně masa docílilo, ale by maso toto chutné bylo.

Drůbež, která červy — ve zvláštních jamách ze zahnívajícího masa vyvinutými — krmena bývá, vyplozuje nechutné maso.

K vykrmování volme kusy zmasatilé, které dobře hlídány byly, neb příliš hubené neodmění práci naši; drůbež může se vykrmovati, když již úplně dospělá a vyvinutá jest, aneb když v posledním tomto stupni vývinu se nalezá.

Kuřata nevyvinutá nesmí se zavíratí v posady, ale jen volně dobrým zrním (kukuřicí, pohankou atd.) několikrát denně krmiti, jinak by si zasteskla a zhubněla.

Nejlevnější a nejvydatnější krmivo k vykrmování drůbeže kteréhokoli druhu jest roztlučený, rozmačkaný oves.

Není tím však míněna obyčejná mouka ovesná aneb krupice z ovsa, nýbrž celé rozemleté zrna bez vyloučení jakéhokoli dílu jeho. Tímto způsobem rozemletý oves možno velmi prospěšně míchat se šoškami prosnými, jakož i vařenými, rozdrolenými zemáky, a

krmení takové vydá půldruhéhokrát tolik co do výživnosti a užitku, než stejné množství jiné píce aneb mouky samé. Při hledění drůbeže jest důležité i to, aby se s krmením hnedle z rána při rozednávání začalo.

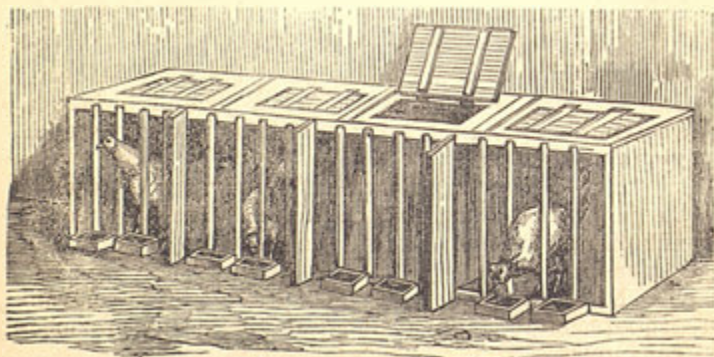
Drůbež vykrmuje se též uvařenými a rozstouchanými zemáky, ku kterým mouka s otrubami přidána byla.

Mimo zemáky možno na drobno rozsekanou řepu drůbeži dávat.

Kuřata, která vykrmovati se mají, nechť ve zvláštní ohrádku neb dvorek se vpouští, kde by předloženou potravu beze všeho znepokojování drůbeží požíla, nacež opět se vypustí, by volně dle libosti procházeti se mohla.

Ve třech až čtyřech nedělích jsou kuřata důstatečně vykrmena.

Tímto způsobem možno i větší drůbež vykrmovati, ale nikdy to není tak snadné, neb nejen že to trvá mnohem déle, ale i výsledky nebývají tak uspokojivé; proto mnohem výhodnější je vykrmování ve zvláštních posadách.

P o s a d a.

Drůbež venku aspoň dva téhodny lépe krmená bývá tělnatá a potom snáze ztuční, což asi v dvanácti dnech snadno se provede.

Nejpohodlnější vykrmování drůbeže je to, kde kusy dle rodu roztríděny ve zvláštních oddílech pro sebe v ohrádkách držíme.

Rozumí se samo sebou, že jak čistota drůbeže, potrawy a nádobí, tak i nejprísnější pořádek ve všem býti musí, má-li se vykrmení zdařiti.

Aby po celý rok vykrmené drůbeže s důstatek bylo, třeba na jaře vykrmovati kuřata, která pozdě na zimu byla se vylíhla, kdežto v letě ta na krmník se dávají, která v lednu a únoru, na podzim pak krmí se ta, která na jaře na svět přišla.

K vykrmování upravují se v chráněné, teplé místnosti posady jedna vedle druhé; zadek a stěny jsou prkené, spodek a předeck latové.

Latěmi může kuře hlavu prostrčiti a předložený pokrm pojídati.

Má-li se vykrmení zdařiti, musí v každém oddělení jen jedno pohlaví zastoupeno býti, ale tak, aby kusy na sebe neviděly. Místnost, v které vykrmování se provádí, musí býti suchá a spíše tmavá než příliš světlá.

Do každého oddělení nechť vždy jen stejně — řekl bych — takřka jedním dnem nové obyvatelstvo se dává, neb nový příchozí osamocený znepokojuje ty kusy, které po delší čas již vykrmovány byly, čímž jen škodu trpíme.]

Různé druhy drůbeže se nesterjně vykrmuji, tak k. p. kuře s vysokými nohami špatněji se krmí nežli kuře s krátkými nohami, širokým tělem a krátkým krkem.

Rozumí se samo sebou, že jen nejzdravější kusy na krmník postaviti smíme, kusy k chorobám náchylné neb již ochuravělé nehodí se k tomu.

V posadu zavřená drůbež krmí se z počátku tři až čtyřikrát denně zrním, aby hojně masa nasadila a vyvinula, načež pak mletý oves, mouka žitná atd. mlékem neb vodou v těsto se upraví, a toto vždy čerstvé v malých dávkách drůbeži se předkládá. K těstu takovému, aby drůbeži tím spíše chut-

nalo, možno přidati i chlebových kvasnic, aby navinulo (nakyslo).

Před každým novým krmením musí se žlábký náležitě vyčistiti, aby v žádné skulině a šterbině potraviny zbylé nezakysávaly a drůbeži škodlivými státi se nemohly.

Od jednoho krmení k druhému musí býti předložená píce nejen vyjedena, ale i strávena; dříve se nesmí nová předložit.

Výhodno jest krmiti v menších obdobích (přestávkách) a menšími dávkami potavy, vždy se ale musí velmi přesně čas dodržovati.

Krmení drůbeže provádí se nejen od časného rána několikráte přes den, ale i kolikráte v určitých dobách a hodinách v noci.

Čím sušší píce, tím více potřebuje vykrmovaná drůbež nápoje, kdežto čím vlhčí, tím méně.

Drůbež na krmník postavená napájí se mlékem neb vodou, ale tak, aby sama dle své vlastní chuti a libosti vzíti si mohla.

Takto hleděná a krmená drůbež hodí se nejdéle ve dvou nedělích pro kuchyni, chceme-li ale ještě tučnějších kousků dosíci, krmí a nácívají se kuřata zvláště upravenými nudlemi (jak husy šíškami se krmí), což ale drůbež týrá a pro ni nebezpečno je.

Nudle upravují se z kukuřicové, ječné neb ovesné mouky.

Kdyby drůbež na krmník daná pravidelně potravu poskytovanou nestravovala, pak jsou k nápravě jen dvě cesty: vyčkati, až vytráví, a poznovu zkoušeti, jest-li možno dále krmiti, aneb kousek takový zaříznouti, dokud jest ještě masitý.

Drůbež k zabiti určená nesmí aspoň dvanáct hodin před tím potravu dostati, aby náležitě vytrávila, neb nevytrávená píce snadno se rozkládá a často i maso zkazí.

Vykrmené drůbeži podřezává se krk (žíly krční) pod zobákem, aneb hrdlo (chřtán) se přeřízne; rozumí se samo sebou, že při zabíjení musí se dbáti o to, by zvíře rychle dodělalo a příliš sebou nemlátilo; proto

držíme je za nohy hlavou dolů, aby krev spíše stáhnouti se a vytéci mohla, čímž i bělost a chuť masa podmíněna je.

Jakmile to provedeno a drůbež více nekrváčí, hned se vykuchá, aby maso od střev nelibou chuť a zápach nedostalo; v krajinách, kde drůbežnictví pokročilo, vyčistí se vykuchané zvíře a vnitřek jeho vystele se pijavým papírem, by maso před ovětráním chráněno bylo.

Před vykucháním, dokud zabítá drůbež ještě teplá je, musí se oškubati, ale pozorně a pozvolna, by jemná kůžička se nepotržala. Oškubávání v rozličných krajinách různě se provádí. Dle toho musíme si věc zařídit, bychom i choutce kupců na trhu vyhovovali.

Jak vykrmuji drůbež ve Francii?

K vykrmování vykapounují se kohouti a vezmou se slípky (pou'ardi) pěti- až šestiměsíční, které až dosud žádné vejce nesnesly.

Kuře, které dobře se vykrmuje, má krátké nohy, široký zadek a bývá i před vykrmováním vždy masité.

Vykrmování provádí se ve zvláštních úzkých a podlouhlých klecích, v kterých pro každé kuře zvláštní oddělení upraveno a mřížkami (dřevěnými) na venek uzavřeno jest.

Podlaha jednotlivých oddělení je laťovaná, aby trus snadno propadávati mohl na zvláště podložené prkénko, které pohodlně vytahovati a čistiti se může.

Na podložené prkénko sype se popel a suchá prst, aby tím spíše čistota udržeti se mohla.

Nejen čistota, ale i pořádek v krmení je třeba, má-li se podnik zdařiti; kapouni s kuřaty nesmí nikdy vedle sebe umístěni býti, neb znepokojujíce se, rušení bývají ve vykrmování svém.

V jednotlivá oddělení neb klece má se jedním dnem najednou všechna drůbež k vykrmování dáti, poněvadž v nestejné dny dodávaná drůbež bývá nepokojná a přerušuje pravidelné vykrmování sousedů svých.

Drůbež vykrmuje se nudlemi z mouky pohankové, mlékem zadělané; těsto dokonale se propracuje a uhněte, v kousky rozdělí a rozválí, načež pro větší drůbež ztlouští prstu nudle se upravují, kdežto pro menší jen slabší se dělají.

Krmení provádí se rukou; vezme se kuře z posady, dá se pod páždí a sice tak, by ocas jeho ven čouhal, levou rukou otevře se mu zobák, pravou ale vpraví se nudle, která buď ve mléce neb vodě se smáčí, prozřetelně do zobáku, odkudž se jícnem do žaludku dopravuje; ovšem musí se dáti pozor, by nudle se nepřelomila.

Dávka nudlí musí býti odměřena ke každému krmení dle kusu, jaký se vykrmovati má, a dříve se neustane, dokud vše požito není.

Drůbež krmí se pravidelně dvakráte denně, vždy po uplynutí dvanácti hodin, nikdy ale dříve, dokud by skrmená potrava úplně strávena nebyla.

Poznenáhla smí se vykrmování prováděti tak sice, že první dny dávají se při každém krmení jen dvě aneb tři nudle, později stále se přidává, až ráno i večer po dvanácti až patnácti nudlích drůbeží se dává.

Při pečlivém krmení a správném, jakož i přesném hledění bývá drůbež ve dvou až tří nedělích dokonale vykrmena, dle toho, v jakém stavu na krmník dána byla.

Ztučnění drůbeže poznává se ohmatáním pod křídly a kolem ocasu; má-li se ten neb onen kousek zabiti, nechává se vyhladověti a aspoň patnácte hodin ničím více se nekrmí.

Zabíjení drůbeže prováděti se musí obezřetně, nesmí se kus za nohy vzíti a dolů vyseti nechati; teprve když podržnut mezi hlavou a krkem, uchopí se za nohy, aby vykrvácel a maso pěkně bílým a jemným ostalo.

Po zabítí musí se vnitřnosti hned co nejopatrněji vykuchati, jen drob a plíčky neporušeny nechávají se u vnitř. Ve Francii oškubávají zabitou drůbež, dokud nevystydla, velmi opatrně, aby kožka poškozena a poškubána nebyla. Počítají, že asi desíti litry

mouky pohankové vykrmí zcela dobře kus drůbeže nejen na maso, ale i sádlo.

Nepřátelé drůbeže.

Drůbež, jsouc jen nedbale ošetřována, trpí nejen nemocemi, ale není-li v kurníku dobře opatřena a chráněna, bývá vydána mnohým škůdcům, a sice jak lidem nepoctivým, tak i nepřítelům z říše zvířat.

Škodů a zhoubu mezi krotkou drůbeží způsobují: jezvec, liška, kočka, tchoř, kuna, myši a krysy, kolčavka, sokol dřemelík, výr, luňák, jestřáb a krahujec.

K nepřítelům těmto druží se při nečistém hlídání i čmelici a vši, které drůbež hubí až do úmoru.

Jak lze drůbež od vši očistiti?

Perský prášek je drahý a má-li vyhověti, musí býti pravý, čeho ale tak snadno se nedoděláme; proto je lépe, užijeme-li jednodušších, domácích prostředků, jako je prášek sírový, kterým drůbež dokonale pomocí pepťenky po celém těle naprášíme.

Prostředek tento neškodí sice ani malým kuřatům, ale výhodnější je, pak-li prostředku tohoto užívati nemusíme, a dbá-li se o vhodné kurníky a o čistotu v nich, jakož i vhodné drůbežníky, v nichž jest důstatek jemného, čistého a suchého písku nastláno.

M y š i.

Myši znepokojují drůbež a vyžírají jí i pokrm její; jedy, ač usmrcují myši, přece bývají od těchto jen tehdy s jinou pící požitý, když myš jiné píce dopídití se nemůže; mimo to nástrahy jedovaté mnohdy i drůbež otravují.

Výhodné prostředky proti myším jsou následující:

1. Mouka sladová smíchá se s bílou čemeřicí a s staphisagria (obě lze dostati v lékárně neb u materialisty), k tomu přidá se trochu mouky, vše medem se rozdělá a v třepích na místa myším přístupná vyloží.

2. Mouka sladová smíchá se s čerstvou sádrrou a předloží se myším k snědku.

3. Mouka s okujemi (pilinami železnými) aneb co výhodnějšího, kvásek s pilinami železnými od myši požit, usmrcuje tyto.

4. Divizna (*verbascum thapsus*) vložena do všech koutů a komor, vypudí myši.

5. Kulčiba či vraní oka s cukrem a moukou pšeničnou smíchaná a v těsto spracovaná působí záhubně na myši látky tyto poživší.

6. Čoud z vřesu obecného, který zapalujeme před myšími děrami, zapuzuje tyto jistě.

7. Různých pastí lze s dobrým výsledkem na vyhubení myši užiti.

8. Místa od myši a krys navštěvovaná vykuřována buďtež pálením odpadků z paznehtů a kopyt koňských, čímž se hlodavci úplně zapudí.

9. Bílé boby ve vodě namočené a nabobtnalé dají se osušiti, na másle se upekou a do děr myši i krys se nandají, čímž se tyto snadno zapudí.

O nemocech a některých vadách mezi drůbeží.

Nemoci drůbežních nelze tak snadno léčiti, lépe jest, hleděti jim předejiti zachováváním čistoty, přiměřeným krmením a šetřením přirozených jich potřeb.

Drůbež chorá je smutná, má bledý hřeben a laloušky, peří je rozcuchané a svislé, neb zježatělé; chůze je loudavá.

Zpozorujeme-li vše to, třeba kusy takové hned od ostatní drůbeže odstraniti a zvlášť pozorovati, jakož i co nejpečlivěji ošetřovati.

Chorobné zvíře očividně hubne a vykřeše-li se, tu jest třeba delšího času, nežli se opět zotaví, nikdy ale není rádnou pozdravivší se drůbež k plemenitbě bráti, aneb dlouho v kurníku držeti, nýbrž lépe jest, když se povykrmí a co nejdříve možná buď doma sní aneb prodá.

Drůbež sama léčivá se koupáním, sbíráním zrní kopřivového, jakož i pojídáním cibule, čímž nám poskytuje návod, jak i my bychom k osvěžení zdraví její ještě před objevením se nějaké choroby napomáhati mohli.

Uvedu zde některé nemoce, připomínaje zároveň, že nemoce po špatném hledění, nevhodném krmení, špatné vodě, v nezdravých a nečistých kurnících vypukávají; dovedeme-li se přičinám těmito vyhnouti, tu mnohým nemocím v drůbežníku předejdeme.

Pelichání.

Kuřata pelichají v červenci a srpnu, kdežto starší později peří odpuzují. V čase tom je drůbež smutná, rozčepejřená, svrbovitá a ráda si zobákem peří vyškubává. Chorá drůbež málo jí, je slabá a za nepříznivého počasí i na nemoc tuto zahyne.

Při pelichání musí býti drůbež v teple a dostáváti přiměřenou, šťavnatou píci, jakož i vařený ječmen; zvláště zesláblá kuřata krmí se v tomto čase konopným semenem, které vodou cukrnatou, jakož i vlažným vínem pokrápěno bylo.

Otrávení.

Škodlivou, jedovatou píci otravuje se často drůbež, která pak křídla svislá vleče, peří majíc rozčuchané, hřeben a laloky tmavočervené a vzezření smutné.

Otrávení drůbeže může se státi petrželi a jejím semenem, hořkými mandlemi, kávou a ovarky kávovými, vinnými zrnky, pepřem aneb jedem na krysy uchystaným.

Není-li pozdě, pomůže kyselé mléko, které drůbež do chřtánu se nalévá.

Vodnatelnost.

Nemocí touto obtížená drůbež dostává nádory nadmuté pod břichem; nemocná drůbež ještě jaks

taks ji, ale je velmi smutná, peří má rozčepejřené a chroptá.

Voda se vypumpuje po rozříznutí nádoru pomocí brka ven, rána se vymyje a čerstvým máslem namaže, načež se jemným hedvábím pozorně zašije. Po čas zotavování smí se dávatí jen píce šťavnatá a mírná, jako: v mléce smáčená houska a chléb, otruby s rozsekanou pící zelenou aneb zelený rozmačkaný a namočený ječmen, ku kteréžto pící i kořeny podražce obecného a bedrníku se přidávají.

Nemoc oční u kuřat.

Nemoc oční rozšířila se úžasně mezi naší drůbeží a mnoho pěkných kusů chorobou touto bere za své. Proti nemoci této osvědčila se výborně bílá masť, kterou v každé lékárně dostati lze.

Mastí bílou namažou se oči ráno a večer, když nemoc počíná, kdežto u drůbeže, u níž choroba tato již vyvinuta jest, oči třikráte denně se mažou.

Tipec (třípyt, pipec, smrkačka, tiptovatost.)

Choroba tato napadá mladá kuřata, kterým bývá záhubnou. Tipec objevuje se všude tam, kde se krmí příliš horkou aneb dráždivou pící, jako žitným chlebem, žitem atd.

Tipec dostává drůbež po pící zkažené, nahnilé a při nedostatku vody; spíše objevuje se nemoc tato mezi zavřenou drůbeží, nežli mezi tou, která na volné prostoře pohybovati se může.

Nemocná drůbež nežere, je schlípená, rozčepejřená, má hlas chraptivý a slabý, straní se druhých a otevírá často zobák, jako by kýchati chtěla.

Tiptovitá drůbež má žlutý zobák, bílou, tvrdou, takřka rohovou kůžkou na špičce potažený.

Mnohé hospodyně dovedou tipek pozorně jehlou neb špendlíkem strhávati, načež drůbeží jazyk olejem, máslem a co hlavního, i vinným octem, častěji se maže a jen lehce stravitelná měkká píce k snědku s důstatkem dobré vody dává.

Nádor na hlavě.

Hlava drůbeže bývá oteklá, zvíře se motá, peří se mu ježí, křídla mu klesají, nejí, aniž potravy hledá.

Nemoc tato vyvinuje se po píci zkažené, stuchlé a vlhké, jakož i při nedostatku potřebné vody.

Zvířeti nemocí touto trpícím natře se jazyk solí a dá se mu k požití česnek s máslem, potrava lehká, nikdy ne prudká, jako: otruby ječné, namočený chleb, pohanková krupice, vařené zemáky atd.

Nemoc tato bývá zhusta nakažlivá a smrtelná.

S v r a b.

Při svrabu vypadává peří, drůbež je nepokojná, nežere a netráví, je smutná a mdlá.

Nemoc tato povstává z nečistoty v kurníku a píci, čímž se i roznese a ostatní zdravé kusy nakazí.

Svrabovité kuře nechť co nejrychleji od zdravých se odstraní, tělo jeho pak teplým vínem umyje a na slunci neb v teplých kamnech osuší.

Píce nechť je snadno stravitelná, lehce záživná, zelená, voda měkká s přimíšením pilin železných.

K ř e č e.

Nemoc tato napadá drůbež v studeném a vlhkém kurníku, kde nevelká čistota panuje. Nemocné kuře nemá chuť k jídlu, je loudavé, nejraději sedí; nejlépe mu posloužíme, dáme-li je do teplých kamen, nohy pak namažou-li se máslem a příčiny nemocí úplně-li zamezíme.

Není-li rychlá pomoc, vezme mnohý kus drůbeže za své.

Zapálení řitě (huzy, biskupa).

Nemoc tato vyvinuje se nejvíce v nečistých kurnicích; kuře jest smutné, hlavu má svislou, je ke všemu netečné, aniž by shánělo a vyhrabávalo zrní, nad řití vyvine se žláza, která musí se záhy ostrým

nástrojem otevřítí, vytlačiti a od hnisu vyčistiti, načež rána čistě měkkou a málo vlažnou vodou se vymývá (voda tato může i s vínem smíšená býti) a pak mastí kafrovou se namaže; to se po několik dní pečlivě opakuje, až se drůbež úplně pozdraví.

Rozumí se samo sebou, že drůbež taková od druhé úplně se odstraní a jen přiměřenou, snadno stravitelnou pící, jako zeleninou rozsekanou (salátem), vlhčenými otrubami, drobením atd. se krmí.

Pr ů j e m.

Za vlhkého a sychravého počasí, jakož i po pící vlhké dostává kuře snadno průjem, čím velmi hubne a vysiluje.

Dbejme o to, by drůbež před nastuzením chráněna byla, dávejme jí suchou pící a chleb ve víně máčený, jakož i nalévejme jí do hrdla vlažný odvar heřmánkový.

Z á c p a.

Uzavřená drůbež, nedostávající zelené potravý, podléhá snadno chorobě této, jakož i kvočny, které dvakráte kuřátka vysazovati musely. Zácpou trpící drůbeži poslouží píce šťavnatá, salát, spenat, vůbec zelenina, jakož i navlhčené otruby.

Velice prospěšné jest, drůbeži takové upravovati drobení z těsta, kterému oleje olivového přidáno bylo.

Rýma (sopel).

Nakažlivá nemoc tato je velmi nebezpečná a nezhojitelná; drůbeži kape stále z chřípi, a zabítá nehodí se k žádnému požitku.

D n a.

V mokrých a studených kúrnících trpí drůbež dnou, nohy jí otékají, drůbež hubne a proto jest lépe, dokud jest při těle, ji zabiti a požití.

K a š e l.

Kašel je velmi nebezpečný drůbeží, ano, může býti i nakažlivý. Chorá drůbež má krátký dech, z hluboka oddychuje a odkašlává, jako by udusiti se měla.

Nemoc tuto způsobují malí červení červíci v jícnu, kteří se tam ve velkém množství byli usadili.

Drůbež zhyne; nejlépe jest, poznáme-li nemoc tuto záhy, napadené kusy zabiti a daleko od drůbežníků hluboko zakopati, aby nákaza se nešířila.

Neštovice.

Neštovice jsou nakažlivy a vyražejí se po celém těle drůbeže, proto musí se každý onemocnělý kus hned od ostatní drůbeže odstraniti a salátem i jinou šťavnatou pící krmiti. Do měkké vody k pití určené dává se popel dřevěný.

Neštovice natírají se smetanou a čerstvým máslem aneb i kafrovou mastí.

R á n y.

Rány půtkami aneb nepozorností povstalé musí býti důkladně vlažnou vodou, s kořalkou smíšenou, vymývány; objevil-li se zápal, tu namažou se mastí kafrovou.

Prospěšné jest, přidávati k smíšenině na vymývání určené lednovou šťavu (*cistus laudaniferus*).

Zlámaniny.

Zlámalo-li si kuře nohu, tu potřeba bezodkladně je odkliditi a do tiché místnosti uzavřiti, při tom ale pilně ošetřovati a vhodně krmiti. Nesvazujeme nohy zlámané, aniž ji do deštiček dávejme, v tichosti a pokoji zacelí se zlámanina sama sebou.

Výrostky.

Výrostky objevující se někdy na zobáku, běžcích, drápech a jinde, mohou se pozorně odřezávati, při-

čemž se ovšem nesmí úd drůbeže zraniti. Po zříznutí se rána čerstvým máslem neb dobrým olejem namaže.

Slepota.

Za mokré a chladné povětrnosti, v nezdravém vlhkém kúrníku, jakož i při prudké píci drůbež často oslepne. Vyhněme se příčinám slepotu zavinujícím, aneb, je-li drůbež již nemocí touto zachvácená, vymývejme jí oči odvarem jitrocelovým (plantago); na osm dílů jitrocele přidá se jeden dílec kamence.

Jiný prostředek je tento: Osleplé drůbeži natřou se oči kamencem, načež bílkem se namažou.

Nejlépe ale jest, kuře takové rychle vykrmiti a zpeněžiti.

Roztukávání a vypíjení vajec.

Mnohé žravé a netrpělivé slepice proklubávají vejce, aby je vypíjely a zničí takto často i vlastní vejce čerstvě snešená.

Nemoc, neb nespůsob tento, možno-li, odnaučíme slepici; nejmoudřejší ale jest, ji vykrmiti a co nejdříve prodati.

Odvykati lze slepice nespůsobu tomuto tím, že jim místo čerstvých podložíme vejce vařená a dokud ještě teplá jsou, necháme do nich slepici klobati; po několikátém opakování pokusu tohoto odnaučí se slepice vejce rozklubávati a píti.

Jinak lze návyk ten zapuditi i tím, když do vyfouknuté skořápky (poucho) dá se sádra a vejce takto upravené místo čerstvého se podloží.

Poznavši klam tento, slepice pak tak snadno do klubání vajec se nepouští.

Nechuť k žrádlu.

Drůbež netkne se ani té nejmilejší potrawy, jsouc při tom truchliva a smutna a majíc peří rozčepejžené.

Nechuť k žrádlu povstává tehdy, když drůbež škodlivé látky byla pojedla, a žaludek jich nestrávil.

Roztlučený pepř s máslem v malých pilulkách dává se choré drůbeži do zobáku, aby to zažila, načež pak dostává roztlučené slupky vejcové, rozsekaný salát s otrubami a trochou cukru; při tom musí držeti se čistě, teple a na zdravém vzduchu.

Vyklopení konečniku.

Neduh tento objevuje se často mezi slepicemi, které hojně vajec snášejí aneb které delší čas zácpu měly.

Vypoulený úd musí se čistě umýti a odvarem slezovým natřiti, kterémuž i lednová šťáva (*cistus laudaniferus*) se přidává, načež kuře do tmavé místnosti se dá a denně dvakráte navlhčeným zrním a a otrubami jen po malých dávkách se krmí. V několika dnech neduh mine; nejlépe ale učiníme, vykrmíme-li drůbež brzo a ji vyžítujeme.

Padoucí nemoc.

Nemoci touto stížená drůbež vláčí se pozvolna a namáhavě, najednou klesá, škube sebou, nohy natahuje a křídlo mlátí.

Choroba tato je buď dědičná aneb vyvine se při nepravidelném hlídání drůbeže, po škodlivé potravě, za počasí vlhkostudeného aneb příliš parného, aneb když drůbež na mozku neb hlavě poranění utrpěla.

Drůbeži nemoci touto stížené odřežou se drápy, nohy namažou se vínem; vařený ječmen s pšenicí a rozsekaným salátem a jinou zeleninou předkládá se jí ku krmení.

Nejlépe pochodíme, když drůbež takovou povykrmíme a pak zabijeme.

Nadýmání.

Větry nadýmají drůbež tak, že sotva jíti může; kuře je nafouklá, lze ji snadno stlačit, ale ona zase se vzepne a vyvstane, jakmile nátlak přestal.

Vzduch nalezá se pod kůží; nemocí touto trpívají nejvíce kuřata prudkou pící, čerstvým žitem, zelenou vikví a sveřepcem krmená.

Červi a tasemnice.

Neřest tato hubí drůbež, která den ode dne více hubení, krní, ač dosti žere. Červi dostávají se buď s pící neb vodou do střev drůbeže. Rozpuštěná sůl neb vápno vlévá se co lék chorému zvířeti do chřtánu; taktéž i voda ze železa a cinku; rozsekaný česnek s květem sírnatým v otrubách hodí se ku krmení, nechtělo-li by toho ale zvíře požití, musí se mu to zvláště do zobáku vpraviti.

Vejce bez skořápky.

Slepice, které snášejí vejce bez skořápky aneb jen se slabou slupkou, musí se krmiti skrovně pící zelenou, za to ale musí dostávati popel a saze s máslem, vařené a rozštouchané zemáky, jakož i rozemleté skořápky z vajec.

Do vody nechť slepicím takovým přidává se křída a rozemleté cihly, mezi písek pak rozemletá malta.

Kdyby v krátkém čase choroba tato nepominula, nejlépe učiníme, vykrmíme-li slepici takovou co nejrychleji.

Zimnice.

Zimnici dostávají nejspíše mladí kohouti, kteří rádi se pojmajíce, náhle v tom vyrušení byli a vzdor tomu pak nejen žirnou, ale i velmi draždivou pící dostávají. Kohout zhubení a neodpomůže-li se mu záhy, zajde úbytěmi.

Ochraptní

napadá drůbež za sychravé povětrnosti, jakož i v době pelichání. Tuk a máslo do hrdla dané mnohdy vydatně odpomohou, jakož i teplý kúrník a pečlivé ošetřování.

Mor drůbežní.

Nebezpečná nemoc tato je nakažlivá; drůbeží nemoci této podlehlé zanítí se řít a vyskáčí černé skvrny na těle.

Mor povstane ze špatného krmení, nepořádku a nečistoty, jakož i z nepříznivé povětrnosti. Drůbež rychle zaniká, mnohdy ale hledí se jí pomoci vhodným napájením vodou, do které popel osikový dán byl; neb dává se jí odvar vody s česnekem, solí a olejem dřevěným. Řít nechť egyptskou mastí se častěji natře, drůbež pak ať se krmí rozsekanými kopřivami, kapradím a ječnou tlučí míchem zadělanou.

Trus drůbežní.

Trus kúr a holubů obsahuje velmi mnoho dusíku a kyseliny fosforečné, čímž poskytuje nám hojnost výtečných látek, které ve všem draho kupovanému Guanu se rovnajíce, proto i velkou důležitost v hospodářství mají.

Trusu drůbežního možno užívatí buď o sobě co hnojiva práškového k setbě, aneb co doplňku k jinému hnojivu, hlavně pak k upravování kompostů.

Lučebnými rozbory trusů holubích shledalo se, že ve 100 dílech se nalezá:

84,97 % látek živočišných,
11,05 % kyselin fosforečných,
3,29 % uhličitanu vápenatého,
0,69 % solí žíravých.

V truskách slepičích shledalo se:

74,30 % látek živočišných,
14,05 % látek fosforečných,
7,07 % siranu vápenatého,
3,05 % solí žíravých,
5,54 % dusíku.

Dle rozborů těchto snadno lze oceniti důležitost a účinek hnojiv těchto. Poněvadž hnojiva taková příliš prudká jsou, musí se jich velmi opatrně užívatí.

Výkaly hus a kachen nemají takovou cenu jako předešlá hnojiva; výkalů těchto nelze samostatně k hnojení užívat, neb nejen že jsou příliš tekuté, ale ony se i velmi rychle rozkládají, a mimo to se v nich mnohé nestrávené zrno plevelové nalezá, kterým pozemek snadno se zaneřádí a zaplevelí.

Výkaly hus a kachen mohou se jedině do kompostů (hnojiv smíšených) dávat, v nichž své škodlivé vlastnosti dříve ztratí, nežli na pole přijdou.

Plemena kuří.

Máme mnoho druhů a odrůd kuřích plemen, která nehodí se pro každý statek; některé druhy jsou spíše jen pro okrasu, jiné ale pro užitek, který poskytují hojným snášením vajec aneb rannými kuřaty, neb chutným, šťavnatým masem z vykrmených kusů.

Uvedu zde druhy jak pro užitek, tak i pro okrasu, a dle toho nechť si každý dle chuti a zvláštností statku svého přiměřené plemeno zvolí, aby tím jistější užitek docílití mohl.

Sonneratovo divoké kuře.

(Phasianus gallus).

Kuře toto zdržuje se v Indii v lesích v stavu divokém, snadno ale zkrotne a jistému domovu si zvykne.

Slípky druhu tohoto zvyknou snadno v každém ponebí; kohouti jsou silní a velmi bojovní, proto bývají Angličany k bojům kohoutím užívání.

Kohout i slepice jsou silné postavy, svalovity a vyvinuty; zobák mají kuželovitý a na špičce zahnutý.

Hřeben podobá se obrácené kose, je vysekávaný, volný a svěže červený. Laloušky čelistní jsou trojhranné a červené.

Čelistě, stráně a prostora mezi hřebenem a kolem očí je holá, bez peří, barvy bledě masité; nad očima má šedé skvrny.

Nohy čili běžky jsou až ke kolenům neobrostlé,

ale šedými šupinami porostlé; peří drůbeže této je lesklé; kohout má na krku dlouhé pěkné peří, které až přes hřbet se mu vine.

Peří je podélce šedě a černě pruhované, na špičkách bílé se zvláštním příjemným leskem.

Zadek, krk, prsa, břicho a nohy jsou tmavé, kdežto okraj peří bledší je; peří na krku je červenavé s okrajem světložlutým a leskem kovovým, s ním splývá v úplný celek peří zlatozelené s krajem šedým a stejným leskem.

Kohout má v ocasu dlouhé, tmavozelené, do fialova se měnící peří.

Slepice je asi o třetinu menší, nežli kohout (právě jako při každém jiném druhu), nemá ale ani hřebenu, ani laloušku. Hlava a krk jsou šedé, kdežto pod hrdlem jest peří světlé a místa, která kohout holá měl, jsou jemným pyřím porostlá.

Žadní část krku porostlá je bledým, podélně červenavě pruhovaným peřím; takové též peří kryje prsa a břicho slepice; nožky obrostlé jsou šedým a zadek světlohnědým, do šeda spadajícím peřím, které světločerveně pruhováno je.

A. Drůbež pro užitek.

V předmluvě ku spisu tomuto vyložil jsem s důstatek užitečnost drůbeže kůří, nyní pojednati chci stručně o druzích, které s prospěchem nejen k docílení hojného snášení vajec, ale i k vůli chutnému masu v drůbežníku svém chovati můžeme.

Druhy tyto jest třeba nejen dle vlastní záliby, nýbrž i dle místních požadavků, dle obliby a poptávky na trhu vybíráti a lze je buď čistokrevné, aneb i ku křížení chovati.

Užitková drůbež z těch kterých zemí a krajin zde vyličená podává nám i pokyny o způsobech chovu a o pokroku drůbežnictví v zemích cizích.

Rozvrhl jsem ji v drůbež a) *bez chocholky*, a v drůbež b) *s chocholkou* (chocholatou).

a) Kúry bez chocholky (hladké.)

1. Domáci kúry.

Kohout má hřeben jednoduchý, ostrý, aneb dvojitý, mnohdy i karafiátový, stojatý neb i svislý, barvy červené; laloušky jsou dlouhé a vejcovité, též červené; oči prostřední velikosti, hnědé; křídla v zadu se křížující; ocas pěkný s petrými srpovitými perami; nohy hladké, bělomodré, černé aneb i žluté.

Kohout vykračuje si rychle a statně, jakož i lehce litá, je ohnivý a prostředně velký, bývá strakatý aneb jednobarevný všech odstínů a barev.

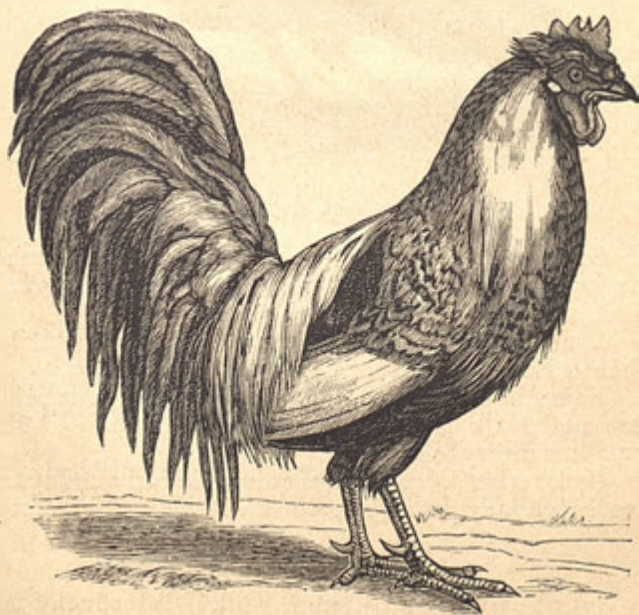
Slepice má silné tělo, jest jinak zcela kohoutu podobna, ocas má vějířovitý, hlavu hladkou, někdy i polovičním čepcem obrostlou.

Obyčejná slepice pilně snáší, nesedí často, ale za to je dobrou kvočnou.

Prostředně velká vejce s bílou neb nažloutlou skořápkou, jakož i maso jsou velmi chutné.

2. České kúry.

Na venkově našem nalezáme velmi rozšířený, plodný a v snášení vajec pilný druh, který se jen nepatrně od obyčejné slepice liší.

Český kohout.

Kohout má pěkný, velký, červený hřeben, je udatný, bojebtivý, statný a starostlivý ochrance svých slepic a podřízených mláďat, pestrobarevný, silný a lepý.

Česká slepice.

Slepice snášeji hojně vajec takřka po celý rok, jsou výbornými kvočnami nejen co do vysazování kuřat, ale i co do hlídání jich.

Druh tento je velmi skromný, snášelivý, otužilý a bere zavděk s každým ošetřením a krmením.

Nejen hojnost vajec, ale i výborného, chutného masa poskytuje plemeno toto, a proto se pro každé využitkování výborně hodí.

České naše kúry lze křížením s jinými vhodnými a osvědčenými plemeny k větší dokonalosti přivést.

3. Kusé kúry.

Kohout má prostředně veliký, jednoduchý neb dvojitý hřeben, jednoduchý laloušek, oblý a pernatý

vous, uši bílé, nohy červenavé až modravé, peří kolem krku husté a plné. Peří, jak u domácích kúr pověděno bylo, pestré či různobarevné, takovou též postavu a výšku, jen že je bezocasý.

Kohout bezocasý.

Kusá (bezocasá) slepice podobá se ve všem kohoutovi; snáší velmi pilně vejce bílé, prostředně velké, jakož i dobře vysazuje a bedlivě opatruje kuřátka, která snadno se odchovávají.

Drůbež tato má bílé, šťavnaté a velmi chutné maso.

4. Zpátečnice.

Druh tento podobá se kočinkám, jen že má peří rozcuchané a na zpět zakroucené, pročež nazvali jsme je zpátečnice.

J. Dumka: *Drůbežnictví*.

Zpátečnice jsou prostředně velké, asi jako naše domácí slepice, peří mají zvláště kolem krku, v křídlech a v ocase na zpět zkroucené. Mezi pery nalézají se velmi mnoho prachu (čmejří), tak že lze druh tento za přechodný k pýřitým a hedbávným druhům považovati.

Kohout zpátečník.

Slepice snáší hojně vajec a je výbornou kvočnou, je přítulná, neopouští ráda dvůr, je snášlivá, mírná a snadno se vykrmuje, dávajíc nejen hojného, ale i chutného masa.

Kurátka jsou choulostivá, proto se musí s veškerou bedlivostí a opatrností opatrovati, aby se vydařila.

Slepice zpátečnice.

5. Štýranky.

Štýrská kúra, která dává výborné kapouny, je velmi oblíbená, neboť nejen že rychle roste a hojně masa nasazuje, ale toto jest velmi chutné, jemné, jakož i šťavnaté.

Druh tento dává i výborná kuřata nejen k smažení, ale i k pečení.

Štýranky jsou různobarevné a strakaté, snášejí velmi pilně a jsou dobrými kvočnami. Pro výtečné vlastnosti tyto, jakož i pro svou utužilost a skromnost zasluhují náležitého doporučení, jakož i patričného rozšíření.

6. Malajské kúry.

I druh tento hodí se výhodně ku křížení a zdomalování domácí naší drůbeže.

Malajská kúra je mnohem větší nežli kočínka, neboť kohout bývá 65 ctm. a slepice 58 ctm. dlouhá. Kohout i slepice jsou různobarevní, obyčejně bývá kohout na prsou černý, pod bradou a na křídlech červený, celé tělo a ocas mívá leskločerné; slepice bývá hnědá aneb šedá s červenavým náprsníkem a křídly.

Malajský kohout.

Malajky hodí se k vykrmování, ježto hojně tuku a masa nasazují.

7. Kočínky.

Kočínka pochází z východní Asie; k svému úplnému vyvinutí potřebuje nanejvýše jen sedm měsíců.

Kohout kočínský.

Vejce klade jemně červenavé a dosti velké, které bývají tím větší, čím starší slepice jest.

Slepice snáší v desíti až jedenácti přestávkách 150—160 vajec a tu chce po snešení každých 16—17ti

vajec ostat seděti; proto lze vždycky vejce dáti vyseděti, ježto i kohout po celý rok slepice oplozuje.

Kvočně může se 15—17 vajec podložit; vysezená kuřátka ale brzo opouští, aby zase nová vejce snášela.

Výhodno jest, kočínská kuřata s obyčejnými kuřaty společně nasazovati, aby se stejně i líhla a tudíž aby jedné kvočně k opatrování dána býti mohla.

Kočínka žlutá.

Nejlépe ale pochodíme, dáme-li obyčejným slepicím vejce kočínek vyseděti.

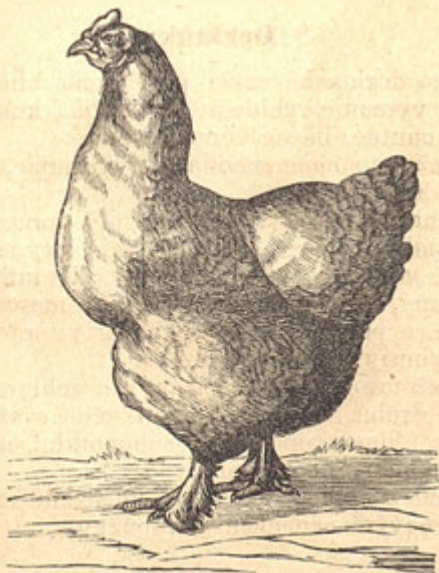
Kuřátka kočínek, z počátku jemným světložlutým čmejřím porostlá, ostávají dlouho skoro úplně nahými, nežli peří dostanou.

Kočínky velice zvolna obrůstají, což ale bedlivou péčí zrychliti se může; slepičky bývají dříve obrostlé nežli kohouti.

Útlá kuřátka krmí se do osmi až devíti neděl prosem v mléce vařeným, potom nudlemi ze zadní mouky, zemáky, řípou, pšenicí, ječmenem, ovsem, taktéž i rozsekanými odpadky z masa a jater.

Slepice, které o polovičku větší nežli naše obyčejné jsou, potřebují více potravy nežli tyto.

Kohout „nenašlapává“ mladou slepičku dříve než asi osm až deset dní před prvním snášením vajec.

Kočínka červená.

Kočínky snesou naše ponebí velmi dobře, nejsou tak choulostivými a zaslouhují i proto doporučení, že přes ploty a do zahrad nelítají, aniž kde jako slepice jiných druhů škod natropí.

Kuřata libují si venku, a mohou teprve větší a starší pro kuchyni se zabíjeti, čímž ale maso jejich již přestárlé bývá a proto tak jemné jako u druhých kuřat není.

Slepice dosáhnou 2,5 až 3 kg., kohout až 4 kg.; vykrmování jejich snáze venku nežli v zavřeném kur-níku se daří.

Slepice z křížení povstale dříve snáší vejce nežli kočinky samy, za to ale na podzim dříve přestávají snášeti.

Kočinky snáší velká vejce, jež bývají různobarevná, bílá, černá atd.

8. Dorkinky.

Slepice dorkinská snáší pilně malá, bílá vejce, z kterých vysazuje rychle se vyvinující kuřátka, jež poskytují chutné, bílé a šťavnaté maso.

Drůbež tato nejen vhodně se vykrmuje, ale i pro chov se hodí.

Kohout má vysekávaný, růžovitě upravený, červený a velký hřeben; laloušek vejcovitý, nachový; prostředně velké oči, hlavu silnou, křídla krátká, ocas plný a pěkný, nohy jsou buď bílé neb masové barvy, neobrostlé, s pěti drápy, z nichž tři v před a dva nazad vyvinuty jsou; prsa široká.

Drůbež tato je statné postavy a velikosti našich domácích druhů, někdy i trochu větší a váží asi čtyry kgr. Slepice podobna je kohoutku, má malý hřebínek a nohy neopeřené.

Kohout i slepice jsou buď hnědožluté aneb bělavé s černavým nádechem a proužky.

9. Bílé dorkinky.

Druh tento poskytuje výborné, jemné a šťavnaté maso; slepice nenese tolik vajec jako kúra předešlá, ač jest sama jen odrůda obyčejných dorkinek a s nimi i stejnou postavu a vlastnosti společné má.

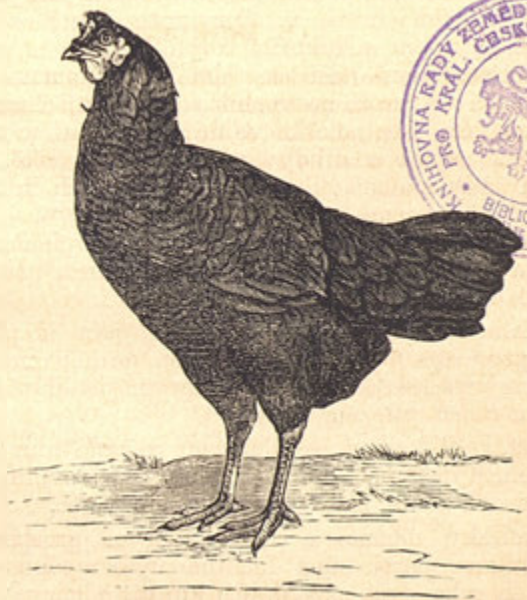
Kohout má buď jednoduchý neb růžovitě vyvinutý hřeben; bradu bílou; pera (límeč) kolem krku; ocas plný, ale jakoby přistřižený, peří úplně bílé, drápů pět.

Kohout váží asi dvě kila, slepice je lehčí.

10. Lafléšky.

Výtečný druh tento poskytuje velmi chutné maso, výborné kapouny a hojnost dobrých vajec.

Lafléška je silné postavy, má vysoké nohy, černozelenavé peří. Běžky jsou tmavé, později stávají se světlými; zobák má silný, nozdry velké, uši bělavé, hřeben dvojitý, oblý a ostře se zakončující.

Lafléška.

Vyrostlá slepice (asi roční) váží asi tři kilogrammy; kohouti, kteří do osmnácti až dvaceti měsíců rostou, váží nejméně o půl kila více.

Lafléšky mají výborné, jemné, bílé, takřka průzračné maso a velmi dobře se vykrmuji.

Slepice počíná v stáří sedmi měsíců snáseti, v zimě pak méně nese, nikdy ale není dobrou kvočnou aniž

ráda vejce vysazuje, proto jest výhodno, vejce lafléšek jiným — třeba obyčejným slepicím — k vysazení podkládati.

Kuřátka krmí se prosem, vařenou pšenicí, bílým chlebem v mléce máčeným, otrubami, mlékem sraženým a nudličkami těstovými, po kteréžto potravě velmi zdatně a rychle se vyvinují.

V mládí musí se pečlivě ošetřovati a nejméně šestkrát denně pravidelně krmiti, načež asi po půl druhém měsíci jen tři- až čtyřikrát denně se krmí pohankou, ovsem a kukuřicí rozemletou.

Kuřátka jsou delší čas holá a proto musí býti co nejpečlivěji proti nastuzení a zmoknutí chráněna.

Jen tam, kde lafléška volně pohybovati se může, snadně si zvyká a nikdy se nezvrhá, zvláště, užijeme-li vždy po několika letech původních kohoutů k osvěžení plemene.

Nejlépe pochodíme, ponecháme-li pro plemenitbu kuřátka z prvního, ranního vylihnutí, která pak přes leto důstatečně vyvinouti se mohou.

Kohout může již následujícího jara k plemenitbě připuštěn býti; prospěšné jest, přidělití mu zpočátku nejvýše šest až osm slepic, by tím jistěji všechna snešená vejce oplozena byla.

Ostává-li kohout se slepicemi ve zvláštním oddělení, musí dostávati hojně zeleniny a šfovíku, neb obě působí dobře na vývin a snášení vajec.

Lafléšky možno s velice dobrým prospěchem s kočinkami pářiti, čímž docílíme výtečných kvočen, které do roka dva- až třikrát kuřata odchovávají a nad to pak po celou zimu vejce snášejí.

Šestiměsíčná kuřata, která ještě vejce nenesla, hodí se výborně k vykrmování, poskytující nejen chutného, ale i hojného masa.

K vykrmování zavřou se kuřata (8 až 10 dohromady) do klecí v tmavých místnostech umístěných, aby tím spíše donucovány býti mohly k pojídání předložené potravě; první týden dostávají z ječné a žitné mouky ($\frac{2}{3}$ žitné a $\frac{1}{3}$ ječné) řídké těsto s otu-

bami, později nacípávají se, rozumí se, že velice opatrně, nudlemi z mouky této upravené.

Krmení a nacípávání drůbeže smí se jen tehdy opakovati, když požitá píce již strávena byla.

Po každé nudli vlévá se opatrně lžíce mléka neb vody do zobáku, načež zase ve vodě smočenými nudlemi se krmí.

Zpočátku krmí se jen mírně, později může se více krmiti; kuřata, která nebyla úplně strávena, dostanou jen několik lžic vody cukrnaté, až vše zažijí, potom teprve pravidelně se krmí.

V některých krajinách francouzských krmí se jednodušeji následujícím způsobem:

Slepičky a kohoutkové vykrmuji se každý druh odděleně sám pro sebe; čtyry až pět kusů dá se do latové klece, do které dosti pohodlně potravu z přípevněného žládku bráti si mohou.

Jako při prvním způsobu krmení, musí i zde klec v tmavé a mírné místnosti státi.

Kuřata krmí se tuhým, na malé kousky rozsekaným těstem z pohankové a ječné mouky, které mlékem zaděláno bylo.

Krmníčkové napájějí se mlékem sladkým dle své libosti.

Rozumí se samo sebou, že pod kuřata na krmník daná nejen často, nejméně jednou denně, podestýlati se musí suchá, čistá sláma, ale že se musí krmníci tito i v největší čistotě držeti.

Tímto druhým způsobem nestuční tak drůbež, jako prvním, ale do tří až čtyř neděl stloustne dosti, aby poskytovala výbornou pečinku.

11. Brahmany tmavé.

Druh tento povstal křížením různých druhů anglických, nyní je pro svou osvědčenou a výtečnou užitečnost valně rozšířen.

Tmavé brahmany snášějí hojně vajee (250 ročně), jsou skromné, dobře vysazují vejce, jakož i prospěšně vykrmovati je lze. Kohout má světlý krk, slepice pak šedý a černě pruhovaný.

Druh tento poskytuje velmi chutné maso a má velmi jemnou, bledě červenavou kůži.

Kuřátka nejsou choulostiva a snadno lze je odchovati. Tmavé brahmanky žádají světlé, suché a zdravé kurníky, dosti potravy, jakož i dobré vody k pití.

Slepici se nesmí více vajec, nežli asi 8—9 k vysezení podkládati.

Chladnem a vlhkem zacházejí kuřata a proto smí se teprve tehdy vypouštět, když se oteplilo a rosa oschla.

Několikanedělní kuřata hodí se velmi dobře k vykrmování, poskytující velmi chutné a šťavnaté maso.

12. Brahmaputry.

Kohout brahmaputra.

Jsou pilné v snášení a vysazování.

Slepice snáší velká vejce válcovitá a červenavá; kuřátka jsou velmi choulistivá tak, že velmi málo se jich vydaří, zvláště ana pozvolna peří dostávají.

Brahmaputry poskytují výborné, jemné maso a hodí se zcela dobře k vykrmování.

Slepice brahmaputra.

Kohout i slepice mají prostředně velký hřeben špičatý a hodně červený, taktéž i laloušky čelistní a ušní; hlavu silnou, oči žlutočervené, prsa úzká, křídla velmi krátká, nohy červenožluté, vysoké a silně obrostlé.

Brahmaputry jsou mnohem štíhlejší nežli kočinky a bývají bílé, na křídlech a ocasu černě pruhované, mnohdy na spodní straně i namodralé. Některé odrůdy jsou zcela bílé s límcem z hustých peří.

13. Francouzky.

Francouzky snášejí pilně menší vejce barvy červenošedé, které i dobře vysazují. Kůry ty jsou buď zcela bílé, tmavé neb strakaté a hodí se výborně ku křížení s jinými slepicemi.

Kohout i slepice mají malé hřebínky na způsob karafiátů sourostlé, taktéž i laloušky jsou nepatrné, hlavu mají hadí a krk labuťovitý, tvář bledou, křídla krátká, ocas malý, prsa průměrně široká.

Kohout je prudký, více jak půl metru vysoký a šest kilo těžký.

Kohout i slepice mají žluté, tmavé neb šedé vysoké nohy, na kterých si hrdě vykračují.

14. Španělky — čerkesky.

Druh tento snáší hojně velkých, na obou koncích stejných vajec, za to ale nebývají slepice dobrými kvočnami.

Španělky mají dobré, chutné, šťavnaté maso a pro rychlé vyvinutí a masa nasazování hodí se výborně k vykrmování; odchovávaní kuřátek daří se snadno.

Někteří drůbežníci rozeznávají španělky od čerkesek, ačkoliv jsou první s druhými téhož druhu, neboť mají úplně stejné vlastnosti, jen že bývají španělky bělejší v tváři nežli čerkesky, které tmavější bývají.

Kohout i slepice mají velký a na stranu svislý hřeben, vejcovité laloušky čelistní, svislé, bílé, až modravě barvené laloušky ušní.

Kohout má plný, velice pestrý ocas, slepice pak ocas stlačený, beze všech zvláštních delších per. Nohy jsou buď modravé aneb černé, ale vždy vysoké, prsa široká, peří jak samet černé, límec kolem krku plný a černě lesklý, kůže bílá. Kohout váží až čtyry kilo a je přes půl metru vysoký; slepice je trochu menší i lehčí.

Spanělský kohout.

15. Belgičanky.

Snášejí pilně vejce velká a šedá; slepice nerada je vysazuje, za to ale dosti chutného masa nasazuje.

Plemeno toto poskytuje bojovné a prudké belgické kohouty, kteří mají podobně jako slepice jen malé hřebeny, laloušky zakrnělé, oči velké, hlavu širokou, orlovitou, křídla prostřední velikosti, též ocas prostředně veliký, který ani u kohouta ani u slepice není příliš krásný.

Jak kohouti, tak i slepice jsou podlouhlí, vyvinutí; kohout bývá přes půl metru vysoký, šedý neb černý, slepice je mu podobna.

Oba mají široká prsa a nohy šedé.

16. Ruské kúry.

Ruské kúry mají maso houževnaté, kosti silné a proto, ač jsou na pohled zmasatělé, nehodí se co lahůdka pro kuchyni.

Druh tento je hranaté postavy, silný, má vysoké nohy, široké tělo, které je žlutým peřím skrovně porostlé; hlava je takřka bez hřebenu a zobákem velkým opatřena; trpí zimou i deštěm.

Slepice snáší mnoho malých vajec, je dobrá kvočna, mírná, skrovná, ale nedovede sobě sama vhodné a důstojné potrawy najíti.

Kuřátka nedostávají dlouho peří, trpívají často zimou a deštěm tak, že i za své berou; proto vyžadují té největší péče a opatrnosti, mají-li se vydařiti.

17. Padovánky.

Druh tento je velký; kohout má dvojitý, korunovitě rozložený hřeben a pěkně vyvinutý chochol.

Kohout i slepice mají hrubý hlas; tato snáší dosti vajec, z kterých jen holá kuřata se líhnou, potřebující delší čas, nežli peřím zarostou.

18. Každodenníček.

Druh tento není ani velký ani pestrý, za to ale tím užitečnější, poněvadž slepice snáší celý rok, takřka denně, od čeho i jméno jeho pochází.

Slepice je sice dobrá kvočna, ale je přece lépe, dáme-li jinému druhu snešená vejce vyseděti, aby bez překážky stále snášeti mohla.

19. Francouzská kukačka.

Francouzská kukačka má peří podobné kukačkovému, je silná, statná, mírná a co hlavního, snáší mnoho velkých vajec, pročez v mnohých krajínách Francie nejen hojně rozšířena, ale pro užitečnost svou i velice vážena jest.

Kohout má silný růžovitý hřeben, který mu celou hlavu kryje, slepice má malý podobný červený hřebínek, oba mají nohy červenobílé; dávají výborné jemné maso.

Druh tento hodí se nejen k vykrmování, ale i k vhodnému křížení.

20. Rousňák holandský (kalhofák).

(Poule de Breda.)

Jest to jediný druh s úplně obrostlými nohama, jehožto hřeben do vnitř, jako do nůsy, vrostlý je.

Slepice má nepatrný hřebínek, je široká a dlouhá. Peří je černé, do modra se mění.

Slepice snáší málo vajec, za to ale hojně na maso a sádlo zakládá.

Druh tento hodí se spíše co zvláštnost a k vhodnému křížení, nežli k čistokrevnému odchovávaní pro naše drůbežníky.

21. Vlašky.

Slepice snáší časně z jara, je velmi plodná, jakož i mláďat dobře hledí, která již za pět až šest měsíců sama tak bývají vyvinuta, že vejce počínají snášeti.

Druh tento rychle se vyvinuje a proto ranných kuřat pro trh a kuchyni dodává.

Slepice je žlutavá se zeleným odstínem, kdežto kohout tmavším bývá, nohy mají slepice i kohout žluté a ploché; hřeben je větší, nežli u španělek vidáme, čímž se stává, že jak u kohouta, tak i u slepice se přehrnuje.

22. Kolumbínky.

Výborné kúry tyto snášejí velká vejce a hojně; slepice jsou dobrými kvočnami, kuřátka rychle rostou a snadno se odchovávají.

Maso dává druh tento výborné a proto hodí se i k vykrmování.

Kohout je asi 530 millimetrů vysoký, slepice trochu menší, kohout váží asi čtyry, slepice asi tři kila.

Kohout má pěkný, stojatý, velký, vysekávaný, jednoduchý neb dvojitý hřeben; laloušky nepatrné, uši peřím zarostlé, bradu dlouhou, ocas plný a vysoký, nohy černé nebo modravé, peří černé aneb podobně barvené, jako u kuřete španělského.

Slepice zcela a ve všem podobna je kohoutovi.

23. Bažantníček.

Kohout má velký, karafiátově rostlý hřeben, který bujně vzhůru stojí, v zadu je zašpičatělý, barvy nachové. Laloušky ušní jsou bílé, ocas plný a pyšně nešený, nohy žluté, někdy až zelené, zobák žlutý, prsa široká, křídla dlouhá, chůze hrdá a let lehký. Máme černé, stříbrné a zlaté druhy této odrůdy.

Kohout jest asi 500 millimetrů vysoký a tři kilo těžký, barvy žlutavé aneb hnědé, na prsou, zadku a břichu má černozelelé měsíčky s červenými tečkami.

Slepice má nepatrný hřeben a laloušky, ocas úzký, snáší výborně podlouhlé, žlutočervené vejce, opatrujíc bedlivě kuřata, která dlouhý čas holými ostávají. Bažantní kuře poskytuje velmi chutné maso.

24. Čínské kadeřavé kúry.

Kohout má hřeben špičatý a červený; laloušky oblé a červené; hlavu a oči prostředně velké; křídla krátká, zobák a nohy žluté; ocas zakrnělý, nevyvinutý; nohy málo obrostlé. Podoba celá kočinek, postava prostřední, prsa úzká, chůze loudavá, let těžký; má 3—3½ kilo váhy.

Peří je vlnité, kadeřavé a žluté.

Slepice je menší kohouta, má ale zcela jeho podobu a vlastnosti.

Slepice snáší pilně žlutavá vejce, dobře kuřata vysazuje, která bez velkého ošetřování se vyhlídají.

Maso má čínské kuře hrubovlákné.

25. Yokohamky.

Kúry tyto jsou statné a velmi pěkné. Kohouti jsou nejvíce bílí se sedlem zlatohnědým, slepice jsou

podobně barveny. Slepice snáší pilně a nejen vysazuje, ale i vodi pečlivě a starostlivě kuřátka.

Kuřata, jakož i odrostlá drůbež nepotřebují žádného zvláštního ošetřování, ale spokojí se s tím nejnevyhnutelnějším, co se obyčejným kuřatům a drůbeži dostává.

Nejen k čistému hledění, ale i ku křížení hodí se plemeno toto, a mimo uvedenou již užitečnost osvědčil se druh tento i velmi spůsobilým k vykrmování.

26. *Courtes pattes* (druh krátkonohý).

Kúry tyto mají pojmenování od svých krátkých nohou, jsou velmi užitečné. Slepice snáší nejen velmi pilně, ale takřka ze všech druhů slepičích nejvíce vajec, pročez zasluhuje i nejvřelejšího doporučení.

Kohout je prostředně velký, má jednoduchý, zubatý hřeben; nohy jsou tmavé, později stávají se světlejšími, přitom jsou ale velmi krátké.

Slepice snáší velmi dobře veliká vejce, kuřata rychle se vyvinují, bývají dosti otužilá, silná a skrovná v požadavcích svých.

Slepice nese celý rok a proto nehodí se tak snadno k vysazování vajec, která jiné kvočně se podkládají.

27. Kúry andaluzské.

Kúry andaluzské podobny jsou kúráům španělským, a jak mnozí se domýšlejí, i od těchto pocházejí.

Kúry tyto jsou tmavomodré, nohy mají dosti vysoké; slepice má svislý, kohout ale svěží a zpřímený hřeben.

Je to druh statný, řádně vyvinutý a velmi dobrý co do snášení vajec.

28. Kúry rangoonské.

Druh tento povstal křížením dorkinek s malajkami. Rangoonské kúry mají hlavu a týl méně kožnaté, nežli kúry malajské, jsou mírné, majíce postavu statečnou,

svislý ocas, světložluté nohy, tmavočervené a bělokropenaté peří.

Druh tento lze snadno a vhodně vykrmovati, též dobře i vejce snáší.

Vykrmená slepice váží 4—4½ kilo, kouhout pak až přes 5 kilo tíže dosáhne.

29. Kúry turecké.

Turecké kúry mají lehou postavu, oblé tělo, velice plná prsa, hrdé vzezření, nohy kuželovité a jsou bezocasé, kusé.

Jsou barvy černé neb hnědé a ač nevynikají v snášení vajec, hodí se přece k chovu a sice k vykrmování, poněvadž poskytují hojně chutného a štavnatého masa.

b) Drůbež s chocholkou (chocholatá).

1. Krevkérky.

Krevkérky zasluhují hojného rozšíření a můžeme směle říci, takřka místa nejprvnějšího v našich drůbežnicích.

Kúry tyto mají krátké nohy, tělo široké, úplně vyvinuté a masité, peří černé, na hlavě pěkný chochol, který u kuřat bílým peřím propleten bývá.

Hřeben není velký, ale rozpůlený, laloušky vyvinuté. Vyvinutá slepice váží 2½ až 3 kilo.

Krevkérky pocházejí z Normandie, z vesnice Crève-Coeuru zvané, od které i své pojmenování dostaly.

Obyvatelé celé krajiny vůkol Crève-Coeuru těží z drůbežnictví hojně, ani přinášejí nejranější kuřata do Paříže na trh, kdežto v ostatních krajích ještě ani slepice nesesávají.

V Normandii přinucují krůty k sezení v lednu a únoru, poněvadž slepice v tomto čase nerada vysazuje.

Mladé loňské krůty, které ještě neseseděly, uloží se do vysokého koše na slámu, podloží se jim několik vajec na zkoušku (obyčejně ze sádry, které se nerozbíjí) a koš pokryje se šatem. Krůta si hned nesesedne, ale ostává několik dní nepohnutě na vejcích státi, až konečně přece se usadí.

V tomto čase podkládá se krůtě osmnáct až dvacet oplozených čerstvých vajec.

Krevkérský kohout.

Krůta musí se denně několikráte s vajec sněsti a nakrmiti, ježto by raději hladem zašla, než aby se s nich sama hnula.

Tento způsob vysazování vajec krevkérek je všeobecně zaveden. Krůta zastává svědomitě kvočnu a vodí s největší obezřetností třicet až čtyřcet mláďat.

Vylíhnutá kuřata dávají se jedné krůtě opatro-

vati, kdežto pod tu, která je byla vyseděla, poznovu vejce se dají, což za leto tři- až čtyrykráte po sobě s největším prospěchem provésti se může.

Kde nemají krůt k vodění kuřat, tam vylihla mláďata krmí nudličkami moučnými, mlékem zadělanými, která ale před užitím dříve náležitě se usuší, aby tím spíše rozdrolena býti mohla.

Nejvýhodněji možno kuřátka taková napájetí sladkým mlékem.

Dvou- až tříměsíční kuřata vykrmuji se dvě až tři neděle výše uvedeným způsobem, načež pak na trh se donášejí.

Slepice krevkérka snáší po půl letě svého stáří a nerada snešená vejce vysedává; i v zimě v teplé místnosti vejce snáší a kuřata se daří.

Krevkérka je, jak již jsme pravili, druh nejlepší, který s každou potravou, s veškerým zrním přijme za vděk, jen když dosti zeleniny se mu dostane.

2. Polka chocholatá.

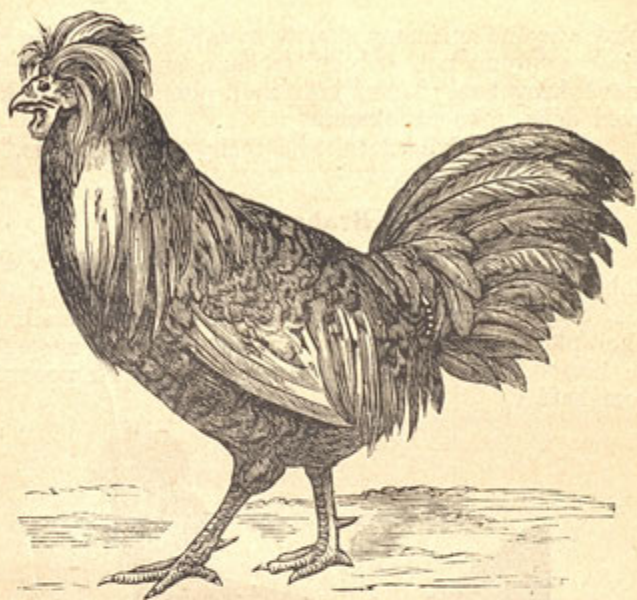
Polka chocholatá má na zadní části hlavy hvězdovitý, bujný chochol; hřeben zakrnělý, rozdělený a na způsob parohů rostlý; laloušky nepatrné, nohy holé, modravé; kohout má ocas s dlouhými pery uprostřed, slepice jen s pery skrovnými. Co do chůze, držení těla a peří podobá se polka chocholatá brabantským kúrám.

Kohout bývá 470—500 millimetrů vysoký.

3. Polka nádherná.

Podobna předešlému druhu odrůda tato dává dobré slepice nejen pro snášení vajec, ale i pro vysazování a odchovávání kuřat, mimo to hodí se pro své velmi chutné a bílé maso, jakož i rychlé jeho nasazování k vykrmování.

Kohout i slepice mají pěknou, plnou bílou chocholku, hřeben nepatrný, laloky malé, křídla prostřední, prsa široká, nohy modré, někdy i bělavé, ocas

Polák nádherný.

Polka nádherná.

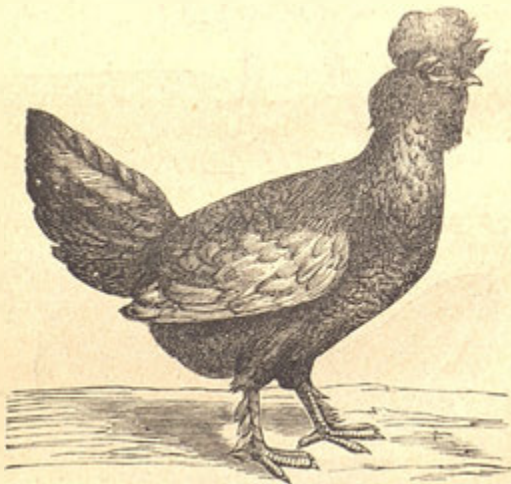
plný a pyšně zpřímený, barvy bývají buď leskle oranžové s bílými neb šedými tečkami aneb černě zeleňavé, kropenaté; kolem krku mají plné, bujné a lesklé peří delší, jako na okrasu.

Kohout bývá až tři kilo těžký a 500—530 milimetrů vysoký.

4. Brabantky.

Brabantky snášejí v roce jen jistou dobu, ale v období tomto jsou velmi pilné.

Slepice snášejí velká bílá vejce s tvrdou a silnou skořápkou, nerady vysazují kuřata, tyto pak nestejně se líhnou a musí se jim z tvrdých skořápek pozorně pomáhati.

Brabantka.

Kuřátka jsou choulostiva a potřebují pečlivého opatrování. Pro snadné zakládání velmi chutného masa lze brabantek k vykrmování užívat.

Kohout i slepice mají pěkné chocholky, hřeben dvojitý a parohovitý; silné lalochy, oči prostředně velké s červenou duhou, hlavu prostřední, tvář čer-

venou, křídla prostřední, podobná křídům obyčejné domácí drůbeže, ocas vějířovitý, ve kterém u kohouta několik prostředně dlouhých per se nalézají, prsa široká, nohy modřebílé neb červenavěbílé.

Brabantky jsou buď žluté neb bílé, peří je okrášleno kroužky aneb obloučky černými, do zelena a modra se měnícími.

Kohout bývá až přes 500 millimetrů vysoký. Kúry tyto jsou nejen užitečné, ale i velmi pěkné a a tudíž k okrase drůbežníku slouží.

5. Čepičák.

Druh tento snáší hojně bílý, prostředně velkých vajec, slepice je nerada vysazuje, za to ale hojně jemného a chutného masa nasazuje.

Máme různé druhy čepičáků: zcela bílý s černou velkou chocholkou, který dvůr a drůbežník velice krásí, aneb stříbrošedý s bílou chocholkou.

Mimo to vyskytuje se i zvláštní odrůda modravá s bílými malinkými perličkami, s vyvinutou, velkou černou chocholkou.

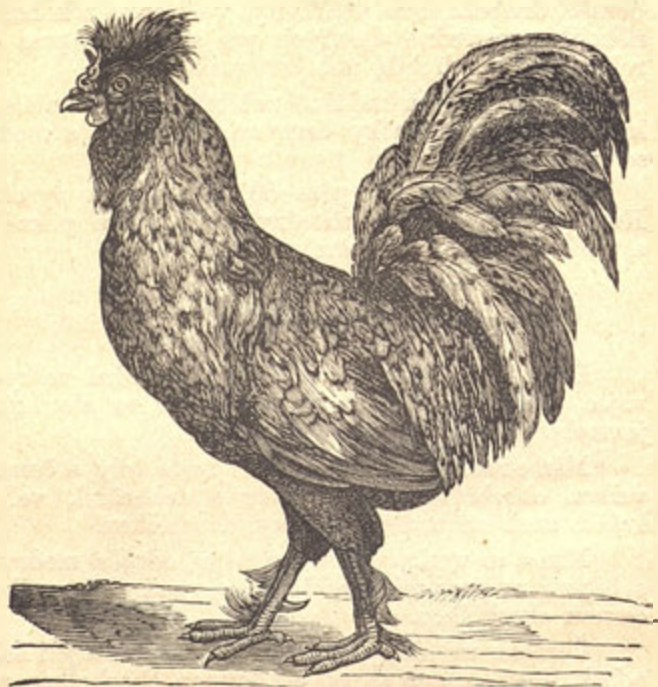
Čepičák má nohy žluté a zarostlé, někdy i holé, zobák žlutý, hlavu až po oči bujnou chocholkou zakrytou, hřeben malý, laloušky skrovné, oči prostřední, hlavu přiměřeně malou, křídla nevelká, ocas plný a bujný, prsa široká, postavu složitou a silnou, peří je různobarevné, čímž i různé odrůdy od sebe se liší.

Kohout dosahuje až i 420—430 millimetrů výšky.

6. Hamburské nádherné kúry.

Polským nádherným podobny jsou hamburské nádherné kúry, jen že mají silný laloch a chochol barevný.

Hamburské nádherné kúry většinou podobny jsou i brabantkám pestrobarevným a zasluhují pro své

Hamburský nádherný kohout.

výtečné vlastnosti, pro svou užitečnost, jakož i pro lepou postavu svou všeobecného ocenění a hojného rozšíření.

7. Bosňák.

Druh tento z Bosny pocházející nesnáší tolik vajec, jako ostatní naše kúry domácí, taktéž i slepice nerada vysazuje mladé, za to ale hojně chutného masa nasazuje a tím pro vykrmování se hodí.

Kohout i slepice mají dosti vyvinutý hřeben a pěkný chochol, hlavu silnou, křídla dlouhá, ocas přímý,

ale nevkusný, prsa prostředně široká, nohy šedé a vysoké.

Kúry tyto jsou větší nežli domácí slepice, barvy bílé, s červenožlutě aneb hnědožlutě kropenatými skvrnkami.

8. Hudanky.

V některých krajích Francie jsou rozšířeny kúry zvané hudankami.

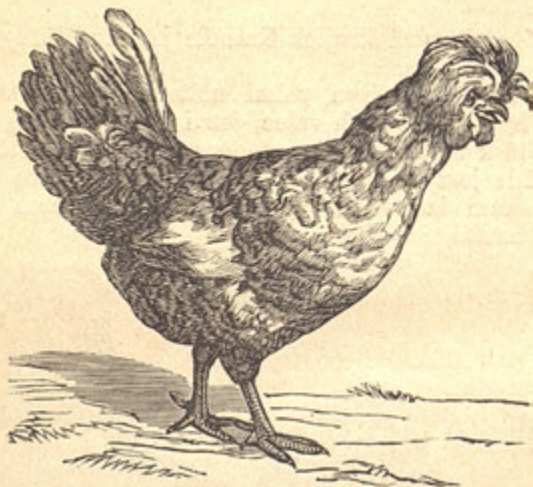
I kúry tyto jsou velmi užitečné, neboť slepice snáší hojně a velkých vajec, jež i dobře vysazuje, jen že chuť k sezení dostává teprve v pozdějším letě.

Kde jest dosti píce zelené a volná prostora k pohybu, tam lze všude s nejlepším úspěchem druh tento zaváděti a držeti.

Hudanský kohout.

Hudanky jsou bílé a černé, na hlavě mají velký, vyvinutý chochol, který ale není tak plný, jak mívají krevkérky; laloušek je silný, hřeben nepatrný, nohy silné o pěti drápech (tři dole a dva nad nimi) barvy olovnaté; silná, vyvinutá slepice váží v průměru 2½ kilo.

Hudanská slepice.

Kohout má strakaté, se žlutým promíchané peří; vrchní peří křídel a ocasu jsou zelenavě žluté. Mladá kuřátka až do tří měsíců jsou spíše černá, kdežto později i bílé peří se objevuje.

Na hlavě mají chocholku; hřeben je rozpoltěný, laloušek nepatrný. Vyrostlý kohout váží 3—3½ kilo.

Hudanky dávají dobré, chutné a tučné maso, kuřata jejich nevyvinují se ale tak rychle, jako krevkérská, a jsou i lehčí.

Ve Francii vykrmují čtyřměsíční kuřata, vždy osm až deset kusů v kleci pohromadě, polévkou z mouky ječné a mléka upravené, kterou jim nejméně třikrát

denně dávají. Vykrmování stává se v místnosti teplé, kde polévka po lžicích kuřatům do hrdla se nalévá; asi za tři neděle jsou kuřata dosti vykrmena a hodí se pro trh.

9. Anglický chocholáč.

Anglický chocholáč je pestróbarevný, pěkný druh, prostřední velikosti.

Kohout má nepatrný hřeben, slepice nejen že velmi pilně snáší, ale i trpělivě vejce vysazuje a pečlivě o kuřata pečuje.

Druh tento je mírný, snášelivý, otužilý a skromný, snadno se vykrmuje a poskytuje nejen hojného, ale i velmi chutného a šťavnatého masa.

10. Vousáč chocholatý.

Druh tento hodí se zvláště ku křížení, je velký, má hojnost peří a hrdé vzezření. Kohout má parohovitě rozložený hřeben a hrbolatý zobák. Chochol nemá tak plný jako polky, ale vždy je méně žlutý, spíše černavý.

Hlavní znak druhu tohoto je vousatý, plný podbradek, který u žádného plemena tak vyvinutý není jako u tohoto, což dodává nejen kohoutu, ale i slepici zvláštního vzezření.

Vousáč chocholatý výborně se vykrmuje a zvláště pro svou tichou povahu na krmník se hodí; maso má velice chutné a jemné, taktéž i sádlo je příjemné chuti. Pro vlastnosti tyto bývá pro kuchyni velmi hledán.

Chocholkové kuře je černé neb žluté.

Slepice nesnáší tak pilně, jako náš domácí druh, za to jsou ale vejce velká a bílá; nesedí ráda a proto dávají se její vejce jiným druhům vyseděti.

Kuřata nepotřebují zvláštního odchovávání, daří se bez zvláštní práce velmi snadno.

11. Hamburské skvostné kúry.

Druh tento povstal křížením domácí drůbeže s polkami chocholatými.

Hamburská skvostná kúra rozeznává se od polek černým švem na hrdlu a pestrým strakatým chocholem na hlavě, který jí hrdého vzezření dodává.

Peří má kovově do zlata a stříbra barvené, kteréž i zvláštní směsici zlaté, purpurové a tmavomodré barvy k zvýšení příznivého dojmu a krásy působí.

Hamburské kúry mají nohy bílé neb modravé; kohout bývá až 63 ctm. vysoký, slepice o něco menší.

Slepice snáší velmi pilně vejce prostřední velikosti, která i pečlivě vysazuje, vylihla mláďata starostlivě opatrujíc.

Druh tento poskytuje výborné maso, ale příliš dobře se nekrmí.

B. Drůbež pro zálibu.

V přírodě nalézáme zhusta užitečné s příjemným spojené v jeden celek, a tak i člověk může na svém statku, ve svém drůbežníku drůbež nejen pro užitek, ale i pro okrasu dvora držeti.

Mezi druhy, které pod záhlavím „pro zálibu“ uvádím, jsou mnohé, které i užitečností svou vynikají.

Zmíním se zde stručně jen o některých zvláště oblíbených a rozšířených.

1. Bantamky.

Kohout má masitý hřeben, buď jednoduchý, ostrý neb na způsob karafiátu rozložený, dosti velký, spíše na zad svislý a červený; laloušky čelistní jsou oblé a červené jako hřeben.

Kohout má hlavu velmi malou; oči velké a hnědé; zobák silný a krátký, barvy zamodralé; křídla svislá, dlouhá, v zadu dohromady spadající; ocas vějířovitý, beze všech delších per; prsa prostředně široká; nohy modrožluté, peřím neporostlé.

Kohout vykračuje si pyšně a pánovitě; lita lehce, rád vyhledává půtek a velice rád kokrhá.

Bantamský kohout.

Bantamská slepice.

Kohoutek není větší tureckého holuba (8—10 palců vysoký) a asi půl kila těžký.

Má peří žluté, zlatožluté a bílé, každé pírko obroubeno je černě; jedna odrůda těchto kúr je zcela černá.

Slepice má velmi malý hřeben, laloušky zakrnělé, peří bledší a ne tak pestré, jako kohout, ocas vějířovitý.

Slepička je mnohem menší, nežli kohoutek, snáší pilně průměrně velká vajíčka nažloutlá a podlouhlá, z kterých lhnou se kuřátka velice choulostivá a proto proti každé nehodě bedlivě střežena býti musí.

Druh tento má dobré maso, a přesto, že snadno se vykrmuji, málo kdy se zabíjejí, poněvadž jsou drahé a spíše se pro okrasu hodí.

2. Černé kúry bantamské.

Drůbež tato podobna je domorodým kúráům na ostrově Javě chovaným a je v hospodářství dosti rozšířena.

Černá slepice bantamská má lesklé černé peří, dvojité hřeben, krátký zobák, široké a plné laloušky, bílá ouška, hladké, modravé a prostředně dlouhé běžky.

Slepice má průměrný, pravidelně vyvinutý ocas; kohout má v ocase dvě dlouhá srpovitá pera.

Peří nákrční je dosti dlouhé, ale úzké; takové je též i peří hřbetové.

Kohoutek je tuhý, ale něžný. Mimo černé máme i bílé druhy těchto kúr, které kráslice dvůr, i dosti užitku poskytují.

3. Indické bantamské kúry.

Malý druh tento na nízkých nožkách je štíhlý, má dlouhé peří na krku, kohout má jednoduchý neb i dvojité hřeben, kdežto slepice jen nepatrný hřebínek mívá; laloušky jsou širší než delší.

Kohoutek má dvě až čtyry nepříliš dlouhá srpovitá pera v ocase. Druh tento menší je předešlého a nalezáme v něm kusy černé, bílé aneb červenavozluté; posledně naznačené zdají se míti původní barvu.

Zobák i nohy mají bílé; kohoutek je popudlivý a dráždivý, ale nepouští se do žádného boje. Slepice tyto jsou mnohem užitečnější, nežli výše popsané černé kúry, poněvadž hojně vajec snášejí, jakož i kuřátka pečlivěji hlídají.

4. Japonské kúry.

Kúry tyto jsou plaché a málo u nás zdomácnělé; mají krátké zelenožluté nožky s ostrými ostruhami, peří šedé neb bílé a ocasy černé; choulostivy jsou proti větru, zimě a dešti.

Hřeben má jak slepice, tak kohout, vyvinutý a masitý, taktéž i laloušky a uši, kteréžto poslední červenavé jsou.

Ocasy má obé pohlaví velké a ku hlavě skroucené, kohoutek má množství ozdobných srpovitých per.

Slepice nesnáší mnoho vajec, za to ale tím častěji je vysazuje, kuřátka vylihnutá ale nespolehlivě pro plachost svou ošetřuje.

Malá, bílá vajíčka jsou chutná. Pro jeho ušlechtilou postavu a pěkné peří hodil by se druh tento ku křížení s jinými malými kúrami.

5. Hedbávné bantamské kúry.

Druh tento nalezáme pořádku, nejspíše bývá v Belgii a Anglii v hospodářství držán.

Peří má vlnité, velmi jemné a skroucené; hřeben nejvíce dvojitý a laloušky čelistní pěkně vyvinuté a živě červené, kdežto laloušky ušní modrobílé jsou.

Bílé, hladké nožky jsou silné, celé malé tělo hřmotné.

6. Kočínčinsko-bantamské kúry.

Tuhé, krátké a silné jsou kúry tyto, slepice velmi pilně snášejí vejce hnědožlutavá neb žlutá; zevnějškem svým podobají se úplně kočínkám, jen že jsou menší a útlejší.

Nohy drůbeže této jsou peřím zarostlé; slepice i kohout mají nepatrný hřebínek, laloušky ušní jsou dosti vyvinuty. Plemeno toto je nejvíce v Anglii rozšířeno, kde si i starostlivost kvočen chválí.

Malý tento druh drůbeže zaveden do Evropy z Číny a je nejen okrasou dvorů, ale zaujímá na všech výstavách nejpřednější místa.

7. Kukusové kúry.

Druh tento má pojmenování dle barvy své, která kukusové podobna je; kukusové kúry jsou útlé, malé, s dvojitým hřebínkem. Kohoutek má uzounká pířka na krku a srpovitá v ocase; slepice pilně snáší a bedlivě mláďat svých si hledí.

8. Bantamské citronové kúry.

Druh tento je světlóžlutý, obruba peří je černá; kohout má ocas podobný slepičímu. Slípka snáší dosti vajec, které dobře vysedí, ale mláďat netrpělivě hlídá.

9. Zlaté bantamky.

Malý, skvělý druh tento rozšířen jest po celé Anglii a zasluhuje nejen pro svůj ladný zevnějšek, ale i pro své výtečné vlastnosti a užítky i u nás hojného doporučení.

Zlaté bantamské kúry mají nohy neopeřeny, modravé, dosti vyvinuté; peří je zlatožluté, s černým okrajem; kohouti mají slepičí ocasy. Kohout i slepice mají dvojatý růžový hřeben, který na zad se ztenčuje a dohromady sbíhá.

Slepice, ač dosti vajec snáší, nejsou přece dobré kvočny, a proto musí se jejich vejce jinému druhu slepic dát vyseděti.

10. Stříbrné bantamské kúry.

Podobají se postavou a vlastnostmi svými předěšlým, mají ale peří stříbrobělé.

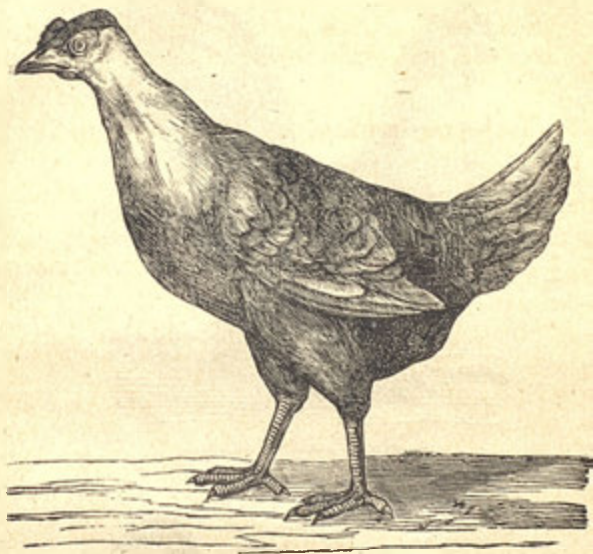
11. Bojovné bantamské kúry červenavé.

Druh tento plodí úhledná, štíhlá a velmi odvážná mláďata, která ráda s místa na místo poletují. Kohout bývá na krku červenavý, s obrubou černou, s černošedýma prsoma a ocasem; slepice má tmavožluté peří

Bojovný bantamský kohout červenavý.

s čárkami na krku, kovově barvená prsa, křídla tmavo-olivová. Nohy jsou žlutozelené, v stáří pak olivozelené.

Bojovná bantamská slepice červenavá.

12. Bojovné kúry bílé, bantamské.

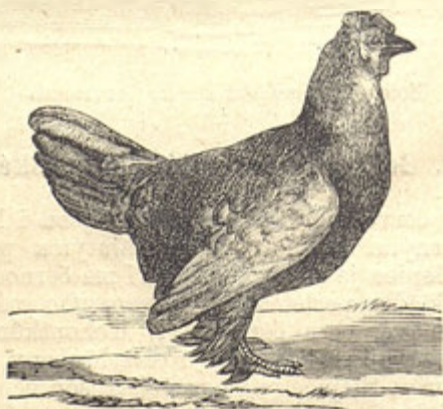
Mimo červenavý druh rozšířeny jsou i kúry bělavé s černými proužky s černožlutýma prsoma a ocasem. Slepice je stříbrošedá, peří má černou obrubu a čárky, křídla perleťová s červenavým nádechem, prsa červenavá, ocas černošedý. Kohoutkům druhu tohoto odřezávají se, když povyrostli, hřebeny, laloušky bradové i ušní. Slepice pilně snášejí a jsou velmi dobré a užitečné kvočny.

13. Anglické zákrsky.

Zákrsek anglický je malý, silný a má dosti vysoké nohy opeřené a bílé; má obyčejně silně vyvinutý hřeben a chocholku na hlavě.

Anglický zakrslý kohout.

Anglická zakrslá slepice.

Máme různé druhy anglických zákrsků: bílý, šedý a strakatý. Kohout ani slepice nemají dlouhých ocasů, kohout má v ocase málo srpovitých per, krátkých a širokých.

Slepice druhu tohoto jsou nejlepší ze všech malých odrůd co do snášení vajec, jsouce i výbornými kvočnami.

Kohout má silný hřeben, vyvinuté a dlouhé laloušky a dlouhé úzké peří na krku.

14. Francouzské zákrsky.

Francouzský zákrsek ve všem podobá se druhu předešlému, liší se jen tím od něho, že ani kohout ani slepice ocasu nemají, jsou kusi.

15. Hedbávné zákrsky anglické.

Velice útlá a jemná drůbež tato má bílé peří kudrnaté a výbornými vlastnostmi svými vyrovná se úplně obyčejnému zákrsku anglickému.

16. Japonské kúry hedbávné.

Kúry tyto jsou nejmenší mezi zákrsky slepičími a mají velmi nízké, obrostlé, útlé nožky. Japonské kúry mají peří bílé a podobné i nohy; hřeben a laloušky jsou ohnivě červené, hřeben na stranu svislý, a ocas vzůru zpřímený.

Slepice snáší velmi skrovně vajec bílých a malých, jak holubích; peří je spíše vláskovité, nikdy vlnité.

17. Siamské kúry hedbávné.

Druh tento má vlnité, hedbávi podobné peří a krátké ocasy; zevnějškem a pohybem podobá se kočínce. Hřeben a laloušky jsou modravé, kůže a maso černo-modré, peří pak bělohedbávné. Kohout má hřeben jen přední částí na hlavě připevněný, modravé nohy jsou řidce zarostlé. Slepice snáší malá, jako holubí vajíčka červenožlutá; snáší hojně a ráda sedí, jakož i mláďata dobře opatruje.

18. Malé vlnité kúry.

Kúry tyto podobají se siamským, jsou barvy žlutavé a mají peří vlnité, peří na ocase je krátké a praporečkové; žluté nízké nožky jsou jen řídko opeřeny. Slepice nejen že snášejí hojně vajec, ale dobře je i vysazují, kuřata pečlivě ošetřujíce.

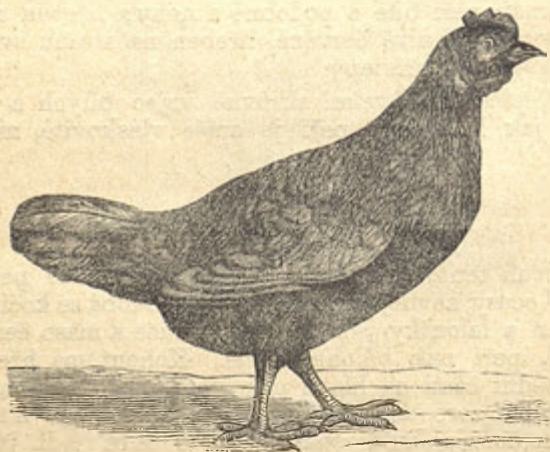
Výtečný druh tento jest ještě velmi málo rozšířen.

19. Kúry jezevcovité.

Kúry tyto podobají se úplně obyčejným slepicím, jen že mají nízké a holé nožky. Slípky druhu tohoto jsou velmi pilné, snášlivé a dobré kvočny.

20. Černošky.

Kohout má hřeben a laloušek modročerný, taktéž i nohy, peří černé a mnohem menší, nežli u oby-

Černoška.

čejné slepice. Černoška slepice podobna jest ve všem kohoutu, jen že jest mnohem menší.

Slepice snášejí dosti vajec, mají maso tmavé, pro které nehodí se k plemenitbě a k užítku, a proto drží se spíše ze záliby a pro okrasu dvora.

Křížením s jinými druhy drůbeže přenáší se černá barva masa i na nové plemeno.

21. Malé brabantky.

Malé brabantky kráslí drůbežník, majice peří běloskvoucí s černým neb červenožlutým příděchem a černým vzorkováním; hřeben dvojřůžovitý, ostře zašpičatělý; hlavu bez chocholky s bílými laloušky očními a silnou kulatou bradou; nákrčník bílý, nohy modravé neb bílé, a ocas silný, plný.

Brabantky mají šťavnaté, bílé maso; slepice snáší málo, za to ale velkých vajec, čímž i dosti užítku poskytuje. Kohout bývá 45 a slepice 40 ctm. vysoká.

22. Stříbrňák brabantský.

Nejkrásnější druh ze zákrsků všelikých jest bez odporu stříbrňák brabantský, ježto ušlechtilou postavou a lepým, krásným zevnějškem svým předčí i stříbrného bažanta.

Bílé peří je kovově pruhované a velmi lesklé.

Slepice snáší málo vajec dosti velkých a nehodí se k vysazování jich, protože se vejce jiným kvočnám podkládati musí.

Útlá, z vajíčka klubající se kuřátka objevují ihned budoucí svou krásu a pestrost peří, které brzo celé tělo jejich zakrývá.

23. Anglické game.

Kohoutů druhu tohoto užívá se v Anglii k oblíbeným bitkám; mají pestré neb i jednobarevné peří. Vykračují si pánovitě, pohrdavě a jsou velmi popudliví a bojechtivi, potýkají se až na krev a soupeře

svého úplně zničí. Hřeben mají jednoduchý, leskle červený, tvář a laloušky jsou pěkně červené, vzezření je statné, zobák silný — zahnutý, pevně na hlavě zasazený, s mohutným kořenem.

Prsa plná a široká, taktéž i nohy a bérce jsou krátké, plné a statné, ostruhy nejsou dlouhé, aniž vysoko na běžcích upevněné. Křídla jsou tak upravena a zařízena, by drůbež snadno a lehce uniknouti a odskočiti mohla, peří je tuhé a velmi silné a zdá se, jako by jedno s druhým sesmoleno a slepeno bylo.

Slepice je ve všem kohoutu podobna, ale nehodí se k snášení vajec a k odchovávání kuřat; též nelze druh tento v drůbežníku držeti pro svárlivost a nesnášlivost jeho.

Maso má anglické game velmi jemné a chutné.

24. Stříbrné, hamburské kúry.

Kúry tyto mají holou hlavu, mírné, plné a tmavé oko, velice krátký a zahnutý zobák, nachový a vysoký hřeben, velké, bílé laloušky ušní a velká křídla.

Hamburské stříbrné kúry zasluhují nejen pro svou krásu, ale i pro pilné snášení vajec co nejvřelejšího doporučení.

25. Čínanky.

Čínanky neb vlňáčky čínské mají barvu a velikost kočinek. Kohout má nažloutlou barvu, peří takřka hedbávné, jemně krajkované, vláskovité; křídla velmi krátká; nohy červeno-žluté, holé aneb velmi řídké obrostlé; ocas nepatrný a černý; bérce (stehna) žlutá; hřeben jednoduchý, velký a vzhůru zpříměný, bujně červený, osmihrotý; brada a uši dlouhé a široké, cihlové barvy; oči prostředně velké s duhou oranžovou; peří kolem krku je velmi jemné, dlouhé a vypadá jako hrubé hedbáví. Dospělý kohout bývá 480—500 centm. vysoký a váží až 3—3½ kil.

Slepice snáší růžožluté, neb hnědě barvené vejce, z kterých se tuhá a snadno se odchovávající kuřátka líhnou.

Drůbež tato je těžkopádná, nevznese se vysoko a sotva že na nejnižší plot vyletětí může; je velmi snáselivá, mírná, dává dobrých kvočen a slepic hojně vajec nesoucích, mimo to hodí se i výborně k vykrmování, poskytujíc hojně dobrého, šťavnatého a chutného masa.

O B S A H.

	Str.
Proslov	5
Drůbežnictví a hospodářství	8
Drůbežník	9
Kůrník	11
Převozný kůrník	15
Původ drůbeže naší	15
Volba kohouta pro drůbežník	16
Potýčky kohoutů	17
Jak lze zmrzlé kohoutí hřebeny poznovu osvěžiti	18
Jaké slepice máme si k plemenění vybíráti	18
Křížení drůbeže	20
Vejce	21
Vejce s dvojakými žloutky	21
Jak možno velkých vajec docíliti	22
Jak dlouho trvá oplození vajec	22
Kolik vajec může slepice snésti	23
Jak lze podporovati snášení vajec i v zimě	23
Jaká mají býti vejce k nasazování	24
Jak lze nalézt zanešená vejce	24
O vybírání, uschovávání a zaslání vajec k vylihnutí určených	24
O prodávání vajec	26
O zkoušení vajec	26
Jak lze zdravé vejce přes zimu udržeti	27
Vysazování kuřátek	29
Odchovávání kuřat	31
Obtíže při líhnutí kuřat	32
Jak lze kapounů a kohoutů, taktéž i krůt místo kvočen užívati	34

	Str.
Umělé líhnutí kuřat	35
Krmení drůbeže kuří	37
Jak možno drůbeži hojně červů zaopatřiti	40
Kapouni a kapounování	40
Slípkování slepic před vykrmováním	42
Vykrmování drůbeže	43
Jak vykrmuji drůbež ve Francii	47
Nepřátelé drůbeže	49
Jak lze drůbež od vši očistiti	49
Myši	49
O nemocech a některých vadách mezi drůbeží	50
Pelichání	51
Otrávení	51
Vodnatelnost	51
Nemoc oční u kuřat	52
Típec (třípyt, pipec, smrkačka, tiptovatost)	52
Nádor na hlavě	53
Svrab	53
Křeče	53
Zapálení řitě (huzy, biskupa)	53
Průjem	54
Zácpa	54
Rýma (sopel)	54
Dna	54
Kašel	55
Neštovice	55
Rány	55
Zlámaniny	55
Výrostky	55
Slepota	56
Roztukávání a vypíjení vajec	56
Nechuť k žrádлу	56
Vyklopení konečniku	57
Padoucí nemoc	57
Nadýmání	57
Červi a tasemnice	58
Vejce bez skořápky	58
Zimnice	58
Ochrapnění	58

	Str.
Mor drůbežní	59
Trus drůbežní	59
Plemena kuří	60
Sonneratovo divoké kuře. (Phasianus gallus).	60

A. Drůbež pro užitek.

a) Kúry bez chocholky (hladké).

1. Domáci kúry	62
2. České kúry	63
3. Kusé kúry	64
4. Zpátečnice	65
5. Štýranky	67
6. Malajské kúry	67
7. Kočinky	69
8. Dorkinky	72
9. Bílé dorkinky	72
10. Lafléšky	73
11. Brahmanky tmavé	75
12. Brahmaputry	76
13. Francouzky	78
14. Španělky — čerkesky	78
15. Belgičanky	79
16. Ruské kúry	80
17. Padoványky	80
18. Každodenníček	80
19. Francouzská kukačka	80
20. Rousňák holandský (kalhoták, Poule de Breda)	81
21. Vlašky	81
22. Kolumbinky	81
23. Bažantníček	82
24. Čínské kadeřavé kúry	82
25. Yokohamky	82
26. Courtes pattes (druh krátkonohý)	83
27. Kúry andaluzské	83
28. Kúry rangoonské	83
29. Kúry turecké	84

b) Drůbež s chocholkou (chocholatá).

	Str.
1. Krevkérky	84
2. Polka chocholatá	86
3. Polka nádherná	86
4. Brabantky	88
5. Čepičák	89
6. Hamburské nádherné kúry	89
7. Bosňák	90
8. Hudanky	91
9. Anglický chocholáč	93
10. Vousáč chocholatý	93
11. Hamburské skvostné kúry	94

B. Drůbež pro zálibu.

1. Bantamky	95
2. Černé kúry bantamské	97
3. Indické bantamské kúry	97
4. Japonské kúry	98
5. Hedbávné bantamské kúry	98
6. Kočínčínsko-bantamské kúry	99
7. Kukuškové kúry	99
8. Bantamské citronové kúry	99
9. Zlaté bantamky	99
10. Stříbrné bantamské kúry	100
11. Bojovné bantamské kúry červenavé	100
12. Bojovné kúry bílé, bantamské	101
13. Anglické zákrsky	101
14. Francouzské zákrsky	103
15. Hedbávné zákrsky anglické	103
16. Japonské kúry hedbávné	103
17. Siamské kúry hedbávné	103
18. Malé vlnité kúry	104

